

**ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МӨСЛИМ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
МЕТРЭЙ АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ СОВЕТЫНЫҢ III ЧАКЫРЫЛЫШ XLVIII
УТЫРЫШЫ**

КАРАР №1

Метрэй

«08»ноябрь 2019 ел

**Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районы Метрэй авыл жирлеге
территориясендә төзекләндерү, чисталыкны һәм тәртипне саклау
кагыйдәләрен раслау турында**

«Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 14 статьясы нигезендә, Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районының Метрэй авыл жирлеге территориясендә тулаем төзекләндерү объектларын чиста һәм тәртиптә тотуга бердәм таләпләр билгеләү, «Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районының Метрэй авыл жирлеге территориясендә төзекләндерү Кагыйдәләрен раслау, чисталыкны һәм тәртипне саклау турында» карар проекты буенча гавами тыңлау нәтижәләре хакында бәяләмә бирү максатларында, Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районының Метрэй авыл жирлеге Советы **КАРАР БИРДЕ:**

1. ТР Мөслим муниципаль районы Метрэй авыл жирлеге территориясендә төзекләндерү, чисталык һәм тәртипне саклау кагыйдәләрен, әлеге карарның 1 нче кушымтасы нигезендә, яна редакциядә расларга.

2. Мөслим авыл жирлеге Советының XXXVII сессиясе «Метрэй авыл жирлеген төзекләндерү кагыйдәләрен раслау турында» 2018 елның 26 октябрэндәге I номерлы карарын үз көчен югалткан дип санарга.

3. Әлеге карарны Мөслим муниципаль районының рәсми сайтында Метрэй авыл жирлеге битендә урнаштырырга (<http://muslumovo.tatarstan.ru>).

4. Әлеге карар рәсми басылып чыккан көненнән үз көченә керә.

5. Әлеге карарның үтәлешен контрольдә тотуны үз өстемә алам.

Метрэй авыл жирлеге Башлыгы

А.А.Гильфанов

Метрэй авыл жирлеге Советының
«08» ноябрь 2019 ел
1 номерлы карарына
1 нче кушымта

Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районы
Метрэй авыл жирлеге территориясендә
төзекләндерү, чисталыкны һәм тәртипне саклау кагыйдәләре

I. Гомуми нигезләмәләр

Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районы Метрэй авыл жирлеге территориясендә төзекләндерү, чисталык һәм тәртип кагыйдәләре (алга таба - кагыйдәләр) «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законны үтәү йөзеннән, әйләнә-тирәлекне саклау, халыкның санитар-эпидемиологик иминлеге, Россия Федерациясенен, Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актлары һәм муниципаль норматив хокукый актлар нигезендә эшләнгән.

2. Әлеге кагыйдәләр, оештыру-хокукый формасына бәйсез рәвештә, барлык физик һәм юридик затлар тарафыннан үтәлгә тиеш.

3. Әлеге кагыйдәләр Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районы Метрэй авыл жирлегенен барлык территориясендә (алга таба – авыл жирлеге) гамәлдә һәм түбәндәге таләпләрне куя:

1) биналарны (торак йортларны да кертеп), алар урнашкан корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен тоту буенча тиешле биналарның һәм корылмаларның тышкы күренешенә;

2) төзекләндерү эшләре исемлегенә һәм аларны башкаруның даимилегенә;

3) якын-тирә территорияләренә төзекләндерүдә биналарның (алардагы биналарның) һәм корылмаларның милекчеләренен катнашу тәртибен билгеләүгә;

4) авыл жирлеге территориясен төзекләндерүне оештыру (урамнарны яктырту, территорияләренә яшелләндерү, урам исемнәре һәм йорт номерлары белән күрсәткечләр кую, кече архитектура формаларын урнаштыру һәм карап тоту) буенча.

4. Территорияләренә төзекләндерү элементларын проектлау һәм урнаштыру шәһәр төзелеше һәм жир законнары, махсус нормалар һәм кагыйдәләр, дүләт стандартлары, авыл жирлегенен генераль планы, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре, билгеләнгән тәртиптә расланган проект документлары нигезендә гамәлгә ашырыла.

5. Бу кагыйдәләр авыл жирлеге территориясендә көнкүреш һәм сәнәгать калдыкларын жыю, чыгару, ташу, утильләштерү һәм эшкәртү буенча мөнәсәбәтләренә жайга салмый.

Төп төшенчәләр

6. Әлеге кагыйдәләренә гамәлгә ашыру максатларында түбәндәге төшенчәләр кулланыла:

архитектур яктырту - кичке вакытта сәнгати-тәэсирле визуаль мохит формалаштыру, әлеге Кагыйдәләрдә каралган очракларда аерым урнашкан бинаны яисә корылманы, биналар комплексын, мэдәни мирас объектларын, тарихи биналарны, төзекләндерү элементларын, архитектура-ландшафт объектларын караңгылыктан һәм образлы интерпретацияләүдән ачыклау өчен кулланыла;

барлыкка килгән төзелешнең тышкы архитектурасы-авыл жирлегенен тышкы кыяфәтен барлыкка китерүче бина фасадларының һәм территорияләренен архитектура-сәнгать һәм шәһәр төзелеше үзенчәлекләре;

бина - автоном рәвештә яшәргә, реконструкцияләнергә һәм эксплуатацияләнергә мөмкин

булган бердәм күләм төзелеш системасын (төзелешкә бер рөхсәт нигезендә төзелгән) тәшкит итүче капитал төзелеш объекты;

биналарның һәм корылмаларның, шул исәптән капитал булмаган (фасадларның төсле карары) фасадларының колористик карары паспорты - билгеләнгән тәртиптә килештерелгән, фасадларның бердәм архитектура һәм төс чишелешен (фасадларны да кертеп) билгели торган, тышкы бизәлешенә таләпләрне билгели торган документ;

вәкаләтле органнар-үз компетенциясе кысаларында авыл жирлеге территориясен төзекләндерүне оештыруны, координацияләүне һәм тикшереп торуну гамәлгә ашыручы Татарстан Республикасы ММР Башкарма комитетының функциональ һәм территориаль органнары;

вертикаль яшелләндерү - биналарның фасад өслекләрен һәм корылмаларны, шул исәптән балконнары, лоджийларны, галереяларны, терәк стеналарын һ.б. кулланып, аларда стационар һәм мобиль яшел утыртмаларны урнаштыру;

витрина-фасадның бер өлешен биләп торган тоташ пыяла рәвешендә пыяла уем (тәрәзә, витраж);

газон - махсус сайлап алынган үләннәр орлыгыннан торган үлән катламы, ул утырту өчен фон буларак та кулланыла. Парк корылмалары һәм ландшафт композициясенә мөстәкыйль элементлы, шулай ук табигый үлән үсемлеге булып тора;

гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр- гомуми файдаланудагы территорияләрдә урнашкан скверлар, парклар, бакчалар һәм бульварлар;

декоратив-монументаль сәнгать - ул төзекләндерү элементлары, шул исәптән массакүләм йөрү биналары һәм корылмалары, гомуми файдалану территорияләре өчен, декоратив-сәнгать бизәлешен кулланып махсус билгеләнгән кече архитектура формалары;

декоратив-сәнгати бизәлеш - монументаль яисә декоратив сыннар рәвешендәге декоратив-монументаль сәнгать элементлары, монументаль яисә декоратив рәсем сәнгате, мурала, мозаика, орнамент, стрит-арт, инсталляция, барельеф, нәфис металл һәм объектның сәнгатьлелеген һәм имиджын күтәрүгә йогынты ясый торган башка төрләр;

жәмәгать транспортын көтү тукталышы-жәмәгать транспорты тукталышлары, пассажирларны утырту һәм төшерү, жәмәгать транспорты пассажирларына көтү зонасы булган махсус жиһазландырылган майданчык;

жәяүлеләр зоналары-транзит хәрәкәт итү максатларында халык йөри торган һәм билгеле бер характеристикаларга ия булган авыл жирлеге территориясе участкалары Урамнан тыш һәм жир өсте жәмәгать транспорты тукталышлары булу, хезмәт күрсәтү объектларының, тарих һәм мәдәният һәйкәлләренә, рекреацияләренә югары концентрациясе һ.б. жәяүлеләр агымнарының суммар тыгызлыгы. Жәяүлеләр зоналары эспланадаларда, жәяүлеләр урамнарында, торақ пункт майданнарының жәяүлеләр өлешләрендә формалашырга мөмкин;

жемелдәүче яктылык - яктылык агымы характеристикаларын (төс, яктылык, чиратлашу һ.б.) алмаштыруны күздә тоты торган динамик нәтижә;

жир кишәрлеге - Жир өслегенә характеристикалары булган, аны индивидуаль билгеле бер әйбер сыйфатында билгеләргә мөмкинлек бирә торган өлеш;

жир эшләре - авыл жирлегендә грунт катламын бозу яки камилләштерү юлы белән жир катламын алу, грунт жәю яки камилләштерелгән юллар һәм тротуарлар жәю (салу) белән бәйлә эшләр.

жирле әһәмияттәге автомобиль юлы – транспорт чаралары хәрәкәте өчен билгеләнгән һәм автомобиль юлына бүлеп бирелгән полоса чикләрендәге жир кишәрлекләрен, аларда яки алар астында урнашкан конструктив элементларны (юл полотносы, юл өслеге һәм шуңа охшаш элементлар), технологик өлеш булган юл корылмаларын – саклагыч юл корылмалары, ясалма юл корылмалары, автомобиль юлларын төзекләндерү элементларын – үз эченә алган транспорт инфраструктурасы объекты;

жирле әһәмияттәге юлларны карап тоту-юл, юл корылмаларының, юлларны комплексы төзекләндерү элементларының транспорт-эксплуатация халәтенә булышлык итүче эшләр комплексы;

инженерлык коммуникацияләре – авыл жирлеге территориясендә булган яки төзелүче суүткәргеч, канализация, жылылык, торба үткәргечләр, электр тапшыру линияләре, элемент һәм

башка инженерлык корылмаларыннан торгган тээмин итү челтэрлэре;

йорт алды территориясе - яшеллэндерү һәм төзеклэндерү элементлары булган күпфатирлы йорт урнашкан жир кишәрлеге, әлеге йортка хезмәт күрсәтү, эксплуатацияләү һәм төзеклэндерү өчен билгеләнгән һәм күрсәтелгән жир кишәрлегендә урнашкан башка объектлар;

йорт биләмәсе - ишегалды корылмалары булган индивидуаль торак йорт һәм әлеге йорт урнашкан жир кишәрлеге;

йорт яны территориясе-яшеллэндерү һәм төзеклэндерү элементлары булган, әлеге йортны хезмәт күрсәтү, эксплуатацияләү һәм төзеклэндерү өчен билгеләнгән һәм әлеге жир кишәрлегендә урнашкан объектлар;

ишегалды корылмалары - жир кишәрлегендә урнашкан вакытлы ярдәмче корылмалар (базлар, күгәрчен кетәге, сарайлар һ.б.);

квартал эчендәге (жирле) юл - магистраль урамнардан торак йортлар төркемнәренә һәм кварталның башка урыннарына кадәр транспорт һәм жәяүлеләр хәрәкәте өчен билгеләнгән автомобиль юлы;

килеп туган төзелешнең тышкы архитектур йөзен бозу - авыл жирлегендә барлыкка килгән төзелешнең тышкы архитектур йөзен саклау кирәклеген исәпкә алып, урнаштыруга рөхсәт ителә торган һәм рөхсәт ителми торган тышкы мәгълүмат урнаштыру чараларының тибына һәм төренә карата таләпләрне, шул исәптән тышкы күренешкә яисә мондый конструкцияләрне урнаштыру урынына таләпләрне үтәмәү;

күрсәткечләр: - урамнарның, йортларның, подъездларның һәм фатирларның исемнәре, янғын гидранты, грунт геодезик билгеләре, магистраль һәм су үткәрү челтәре коелары камералары, канализация, жир асты газүткәргече корылмалары, полигонометрик билге, бина фасадына урнаштырыла торган инвалидлар өчен объектның үтемле булуы күрсәткечләре;

- туризм, мәгариф объектлары, дәүләт һәм муниципаль учреждениеләрнең урнашу урыны турында гомумиләштерелгән мәгълүматны үз эченә алган, аерым торучы стелалар рәвешендә урнаштырыла торган күрсәткечләр;

массакуләм йөрү корылмалары - гомуми майданы 1500 кв. метрдан артып китә торган сәүдә объектлары, административ биналар, күпфункцияле үзәкләр, жәмәгать туклануы предприятиеләре, тамаша объектлары (мәдәни, спорт, театр, күңел ачу);

махсус билгеләнештәге яшеллэндерелгән территорияләр-санитар зоналар, су саклау зоналары, зиратларны яшеллэндерү, үсентеләр питомниклары;

махсус сакланылучы табигать территорияләре - табигать комплекслары һәм аеруча табигатьне саклау, фәнни, мәдәни, эстетик, рекреацион һәм савыктыру эһәмиятенә ия булган, жирле үзидарә органнары карарлары тарафыннан тулысынча яисә өлешчә хужалык файдалануыннан алынган һәм алар өчен махсус саклау режимы билгеләнгән жир, су өслеге һәм алар өстендәге һава кичлелеге участкалары;

махсулаштырылган оешмалар-төзелгән муниципаль контрактлар нигезендә авыл жирлеге территориясен төзеклэндерү өлкәсендә эшчәнлекнең махсус төрләрен гамәлгә ашыручы төрле оештыру-хокукый формадагы юридик затлар;

мәгълүмат тапшыруның динамик ысулы-мәгълүматны электрон чыганақлардан һәм таблодан файдаланып тапшыру ысулы, ул мәгълүмат алмашуны күздә тотта;

пыялалы фасад-фасадның бөтен яссылыгын яисә аның шактый өлешен биләп торган тоташ пыяладан эшлэнгән фасад

рөхсәтсез чүплек-юридик яисә физик затлар эшчәнлеге барышында барлыкка килгән каты көнкүреш калдыкларын, зур габаритлы, төзелеш калдыкларын, башка чүп-чарны рөхсәтсез ташлау (урнаштыру) яки туплау (урнаштыру) (50 кв. м дан артык майданда һәм 30 куб. м дан артык күләмдә);

санитарная очистка территории - сбор с определенной территории, вывоз и утилизация (обезвреживание) твердых бытовых и крупногабаритных отходов;

стационар булмаган сәүдә объекты-ул, күчмә корылмалардан тыш, жир участогы белән тыгыз бәйләнмәгән вакытлыча корылмадан яки вакытлыча корылмадан торган сәүдә объекты (павильон һәм киоск);

суперграфика-фасадларның архитектур-сәнгатьчә бизәлеше алымнарының (рәсем, орнамент, барельеф, мозаика) берсе, ул аның визуаль карашын көчәйтә;

тактиль өслек - өске катлам фактурасының сизелерлек үзгәреше булган өслек;

территорияләрне жыештыру - житештерү һәм куллану калдыкларын, башка чүп-чарны, карны махсус билгеләнгән урыннарга жыюга, алып китүгә бәйле эшчәнлек төре, шулай ук халыкның экологик һәм санитар-эпидемиологик иминлеген һәм әйләнә-тирә мохитне саклауга юнәлдерелгән башка чаралар;

территорияләрне карап тоту-биналар, корылмалар фасадларын, кече архитектура формаларын, киртәләрне, төзелеш майданчыкларын, яшел утыртмаларны, жир асты инженерлык коммуникацияләрен һәм аларның конструктив элементларын, жир кишәрлегендә урнашкан транспорт инфраструктурасы объектларын үз вакытында ремонтлау һәм карап тоту белән бәйле чаралар комплексы;

территорияне төзекләндерү - гражданның яшәү шартларын яхшыртуга, авыл жирлеге территориясенә санитар һәм эстетик торышын яхшыртуга, авыл жирлеге территориясен һәм аның территориясендә урнашкан объектларны, шул исәптән гомуми файдаланудагы территорияләрне, жир участкаларын, биналарны, корылмаларны, тирә-юньдәге территорияләрне карап тотуга һәм яхшыртуга юнәлтелгән әлеге Кагыйдәләр белән билгеләнгән чаралар комплексын тормышка ашыру эшчәнлеге;

төзекләндерү элементлары-декоратив, техник, планировка, конструктив жайланмалар, яшелләндерү элементлары, төрле жиһазлар һәм рәсмиләштерү элементлары, шул исәптән бина, корылма фасадлары, кече архитектура формалары, стационар булмаган объектлар, тышкы мәгълүмат урнаштыру чаралары һәм территорияне төзекләндерүнең состав өлеше буларак кулланыла торган күрсәткечләр.

төзекләндерүне торгызу - юлларның, хужалык проездының, тротуарның бөтен киңлегенә сыйфатлы асфальт түшәмәне торгызуны, бордюр ташын кире урнаштыруны, туфракның ундырышлы катламын торгызуны, газон үләннәре чөчү һәм бозылган яшел үсентеләр утыртып газоннарны ремонтлауны, реклама конструкцияләрен һәм төзекләндерүнең башка элементларын үз эченә алган эшләр комплексы;

түбәнә яшелләндерү-архитектура-ландшафт объектлары (газон, чөчәк түтәлләре, бакчалар, агачлар һәм куяклар белән майданчыклар һ. б.) төзү өчен бина һәм корылмаларның түбәләрен куллану;

тышкы мәгълүмат чарасын урнаштыру проекты (паспорты) - төзекләндерү элементларының тышкы кыяфәтен һәм төгәл урнашу урынын билгели торган һәм аны идентификацияләү өчен кирәкле башка белешмәләрдән торган Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районы Башкарма комитетының муниципаль хокукый акты белән расланган, билгеләнгән формадагы документ;

тышкы мәгълүматны урнаштыру чарасы (эзмә) - оешма урнашкан урында һәм (яисә) турыдан-туры товарны гамәлгә ашыру урынында урнашкан, биналарны һәм корылмаларны мәгълүмати рәсмиләштерү максатларында хезмәт күрсәтелә торган, шул исәптән, капитал булмаган мәгълүматны кулланучыларга "Кулланучылар хокукларын яклау турында" Федераль закон нигезендә мәжбүри булган мәгълүматны житкерү өчен, ә атап әйткәндә, оешманың фирма атамасы (исеме), аның урнашкан урыны (адресы) һәм аның эш режимы турындагы мәгълүматны, шулай ук законны урнаштыру мәжбүрилеге яки эш әйләнеше гадәте аркасында урнашкан яисә реклама белән бәйле максатларны эзәрлекләми торган мәгълүматны үз эченә алган мәгълүматны кулланучыларга житкерү өчен.

тышкы яктырту - караңгы вакытта авыл жирлегенә магистральләрен, урамнарын, майданнарын, паркларын, скверларын, бульварларын, ишегалларын һәм жәяүлеләр юлларын яктырту өчен билгеләнгән элементлар жыелмасы;

ут тартмасы-тышкы мәгълүмат чарасын эзерләү ысулы, бу вакытта конструкция бердәм күләм яки эчке яктылык белән берничә күләмле элементлардан гыйбарәт;

утның тышкы ысулы - ераклыкта урнаштырылган яктылык чыганагы тарафыннан яктыртыла торган мәгълүмати конструкцияне яктырту ысулы;

фасад-бинаның тышкы ягы (төп, ян, ишегалды). Бинаның төп фасады күз күременә иң зур зонага ия; кагыйдә буларак, магистраль һәм / яки башка әһәмияткә ия урамнарда юнәлдерелгән;

фасадның архитектур үзенчәлекләре - бинаның фасадның, шәһәр төзелеше мохитенә конструктив һәм эстетик сыйфатларын чагылдыра торган аермалы характеристикалары (стиль

һәм композицион бөтөнлек, ритм, ярашлылык һәм пропорциональ булу, визуаль кабул итү, ачык һәм ябык киңлекләр балансы);

фон конструкцияләре-тышкы мәгълүмат чараларын эшләү ысулы, хәрәфләр, билгеләнешләр һәм декоратив элементлар фон өслегендә урнашкан;

фонсыз конструкцияләр - тышкы мәгълүмат чараларын эзерләү ысулы, корылма аерым хәрәфләрден, билгеләрдән, тамгалардан, декоратив элементлардан тора;

фриз-фасад яки козырька-горизонталь полоса рәвешендәге декоратив үрнәк элемент;

фронтон - бинаның фасадының соңгы кат тәрәзәләренен югарыгы билгеләреннән яисә чыгып торучы элементлардан фасадның өске ноктасына кадәр үлчәнгән түбәдән югарырак күтәрелүче йомгаклау өлеше;

чикләнгән файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр-предприятиеләр, оешмалар, учреждениеләр, торак кварталларның яшелләндерелгән территорияләре;

яктыртуның ачык ысулы - яктылык чыганагының аны тарату өчен каршылыклары булмаган мәгълүмати конструкцияне яктырту ысулы;

яңгыр канализациясе- өстән ява торган (яңгыр, кар) суларны юу һәм дренаж суларын транспортировкалау өчен билгеләнгән технологик яктан бәйлә инженерлык корылмалары (улаклар, яңгыр сулары, лотоклар һәм торбалар) комплексы;

яшел утыртмалар - табигый һәм ясалма килеп чыккан агач-куаклык һәм үләнчел үсемлекләре жыелмасы (паркларны, урманнарны, махсус сакланылучы табигый территорияләрен, бульварларны, скверларны, бакчаларны, газоннарны, чәчәклекләрен, шулай ук аерым торучы агачларны һәм куакларны да кертеп);

яшелләндерү - үсемлек компонентларын актив кулланып муниципаль берәмлек тирәлеген формалаштыруны тәмин итә торган территорияне төзекләндерү һәм ландшафт оешмасы элементы, шулай ук инженерлык эзерлегенен төрле төрләре буенча эшләр үткәргә (вертикаль планлаштыру, терраслау, кронирование һ.б.) бәйлә комплекслы процесс һәм яшелләндерелгән территорияләрен төзекләндерү: турыдан-туры агач утырту, шул исәптән эре үлчәмнәр, куаклыклар, үләнчел газоннар, чәчәклекләр, альпинарийлар һәм рокарилар булдыру, махсулаштырылган бакчалар төзү һ.б.лар төзү белән бәйлә комплекслы процесс;

II. Территорияләрен төзекләндерү, карап тоту һәм жыештыру буенча гомуми таләпләр

7. Авыл жирлегенен бөтен территориясе һәм анда урнашкан барлык биналар (торак йортларны да кертеп) һәм корылмалар (алга таба - биналар, корылмалар) төзекләндерелгә, карап тотылырга һәм жыештырылырга тиеш.

8. Гомуми файдаланудагы территорияләрен, шул исәптән жир кишәрлекләрен, жирле эһәмияттәге майданнар, урамнар, юллар, жирле эһәмияттәге автомобиль юллары, яр буе, скверлар, бульвар, пляжлар, башка объектлар биләгән жир кишәрлекләрен карап тотуны һәм жыештыруны оештыруны вәкаләтле органнар үз вәкаләтләре чикләрендә гамәлгә ашыра.

9. Физик һәм юридик затлар, оештыру-хокукый рәвешләренә бәйсез рәвештә, үз милке хокукындагы жир кишәрлеген, бүтән тапшыру яисә мәжбүри хокуктагы (алга таба - жир кишәрлекләре хокукына ия булганнар) жир кишәрлеген, шулай ук гамәлдәге законнарда һәм әлеге Кагыйдәләрдә каралган күләмдә биналарны, корылмаларны, махсус оешмаларны үз акчалары исәбеннән мөстәкыйль рәвештә яисә жәлеп итү юлы белән карап тоталар һәм жыештыралар.

Әгәр бина, корылма милек хокукында яки башка әйбер яки мәжбүри хокукта берничә затка караса, жыештырылырга тиешле территория милек хокукындагы өлешкә яки күчемсез милек объектына башка хокукка пропорциональ рәвештә билгеләнә.

Әгәр жир участогы территориясендә төрле затларга караган берничә бина, корылма булса, территорияне карап тоту һәм жыештыру чикләре яктарның килешүе белән билгеләнә ала.

Килешү булмаган очракта, жыештырылырга тиешле территория барлык милекчеләр яки башка биналар, корылмаларның хужалары (кулланучылар) арасында тигез өлешләрдә билгеләнә.

Физик яки юридик зат карамагында булган жир кишәрлеге билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, биләмәдәге жир кишәрлегенен фактта килеп туган чиге буенча, шулай ук тирә-юнь территориясе чистартылырга тиеш.

Бина, корылма милек хокукында яки башка әйбер яки мәжбүри хокукта булган очракта,

фасадның эчтәлегә яклар килешүе белән билгеләнә ала.

Килешү булмаса, фасадның эчтәлегә милек хокукындагы өлешкә яки күчемсез милек объектына башка хокукка пропорциональ рәвештә гамәлгә ашырыла.

10. Жирле эһәмияттәге автомобиль юлларын карап тоту һәм жыештыру муниципаль заказ урнаштыру нәтижәләре буенча әлегә эш төрләрән уздыруга конкурста жиңгән махсулаштырылган оешмалар тарафыннан гамәлгә ашырыла.

11. Күпфатирлы йортларның йорт яны территорияләрен һәм тирә - юндәге территорияләрен карап тоту һәм жыештыру күпфатирлы йортлар белән идарә итү ысулларының берсе: торак милекчеләре ширкәте яки торак кооперативы яки башка махсулаштырылган кулланучылар кооперативы, идарәче оешма, күпфатирлы йортта гомуми милекне карап тоту һәм ремонтлау эшләрен башкаручы затлар, күпфатирлы йорт белән турыдан - туры идарә иткәндә әлегә йортта биналарның милекчеләре (алга таба-идарәче оешмалар) тарафыннан башкарыла.

12. Индивидуаль торак йортлар территорияләрен һәм якын-тирә территорияләрен карап тоту һәм жыештыру мондый йортларның милекчеләре (яллаучылар) тарафыннан гамәлгә ашырыла.

13. Яшелләндерү һәм төзекләндерү элементлары артыннан карап тоту гамәлгә ашырыла:

1) бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә-милекчеләр яки башка хокукка ия булучылар;

2) гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр чикләрендә - муниципаль заказны урнаштыру нәтижәләре буенча белешмәләр житештерүгә конкурс откан вәкаләтле орган яисә махсулаштырылган оешма;

3) чикләнгән файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр (предприятиеләр, оешмалар, учреждениеләр) һәм махсус билгеләнештәге яшелләндерелгән территорияләр чикләрендә (санитар зоналар, су саклау зоналары, зиратлар, питомниклар) - әлегә объектларның хужалары;

4) йорт яны территорияләре чикләрендә-күпфатирлы йортларда торак биналарның милекчеләре яки идарәче оешмалар;

5) жир өсте коммуникацияләренәң, шул исәптән электр челтәрләренәң, яктырту челтәрләренәң, радиолинийларның сак зоналарында-күрсәтелгән коммуникацияләренәң хужалары;

6) жир асты коммуникацияләренәң саклау зоналарында (урнаштыру рөхсәт ителгән очракта) - әлегә коммуникацияләренәң хужалары.

14. Урамнардан һәм юллардан грунт һәм өслек суларын читкә жибәрү өчен билгеләнгән кюветларны, торбаларны, дренаж корылмаларын чистарту һәм жыештыру, яңгыр канализацияләре коллекторларын һәм су сиптерү коеларын чистарту аларны гамәлгә ашыручы оешмалар тарафыннан башкарыла.

15. Жәмәгать бәдрәфләрен урнаштыру һәм тоту тәртибе гамәлдәге законнар, санитар кагыйдәләр һәм нормалар нигезендә билгеләнә.

Бәдрәфләренәң санитар һәм техник торышын аларның милекчеләре, хужалары, арендаучылар яки махсулаштырылган оешмалар, аларга хезмәт күрсәтүчеләр тәэмин итеп торалар.

16. Төзекләндерү эшләрен башкару вакыты, объектларның тиешле санитар һәм техник торышын тәэмин итүне исәпкә алып, эшләр заказчысы тарафыннан билгеләнә.

17. Физик һәм юридик затлар тарафыннан Авыл жирлеге территориясен карап тоту һәм жыештыруга бирелгән жир участогы чикләре (жир участогы билгеләнгән тәртиптә теркәлмәгән очракта, фактта килеп туган жир участогы чиге буенча) биналар һәм корылмаларның хужаларының әлегә Кагыйдәләренәң VIII бүлегә нигезендә тирә-юне территорияләренә төзекләндерүдә катнашу тәртибе нигезендә билгеләнә.

18. Вәкаләтле органнар авыл жирлеге территориясен, шул исәптән гомуми файдаланудагы территорияләренә, билгеләнгән вәкаләтләр кысаларында карап тоту һәм жыештыру эшләрен башкаруны контрольдә тоталар.

III. Биналар, корылмалар һәм алар урнашкан жир кишәрлекләрен карап тоту, фасадларны һәм коймаларны, юлларны, индивидуаль торак йортларны, яңгыр канализациясе челтәрләрен, карау һәм яңгыр сулары коеларын, су бүлү корылмаларын,

элементә техник чараларын, тышкы яктырту объектларын, кече архитектура формаларын, стационар булмаган объектларны, төзелеш эшләрен башкару урыннарын, жирләү урыннарын, автотранспорт чараларын озак һәм кыска сроклы саклау стоянкаларын карап тоту буенча таләпләр.

Биналарны, корылмаларны һәм алар урнашкан жир кишәрлекләрен карап тоту буенча гомуми таләпләр

19. Биналарны, корылмаларны һәм алар урнашкан жир кишәрлекләрен карап тотуны милекчеләре яисә башка хокук ияләре үзләре яисә махсулаштырылган оешмаларны үз акчалары исәбеннән жәлеп итү юлы белән башкаралар.

20. Биналарны, корылмаларны һәм алар урнашкан жир кишәрлекләрен карап тоту - биналарны, корылмаларны һәм алар урнашкан жир кишәрлекләрен төзекләндерүне үз эченә ала:

1) биналарның, корылмаларның фасадларын карап тоту;

2) жир кишәрлеген жыештыру һәм санитар-гигиеник чистарту

3) гражданныр, оешмалар һәм шәхси эшмәкәрләр эшчәнлегә нәтижәсендә барлыкка килә торган житештерү һәм куллану калдыкларын жыю һәм чыгару;

4) жир кишәрлегендә урнашкан яшелләндерү һәм төзекләндерү элементларын карап тоту.

21. Биналарның, корылмаларның тышкы кыяфәтенә карата гомуми таләпләр:

21.1. бина, корылмаларның фасадлары өчен төп шарт булып архитектура-сәнгать образының, материалларның һәм төсләрнең стиль бердәмлегә тора.

Фасадның локаль участкалары, детальләр, элементлар һәм өстәмә жиһазлар комплекслы карар нигезендә урнаштырылырга тиеш. Тышкы мәгълүматны урнаштыру чаралары, гамәлгә кую такталарыннан, режим табличкаларыннан тыш, паспорт нигезендә урнаштырылырга һәм эксплуатацияләнергә тиеш;

21.2. төс фасадның характеристикаларына һәм стиль чишелешенә, объектның функциональ билгеләнешенә, әйләнә-тирә мохиткә туры килергә тиеш;

21.3. урамга караган йортларның торецлары (ян як фасадлары), дивар һәм арка юлларының түшәмәләре тулысынча фасад төсенә буяла;

21.4. бина, корылмаларның фасадының төзелеш өлешендә, декоратив бизәләштә һәм инженерлык элементларында күренеп торган зыяннар булырга тиеш түгел һәм алар тиешле эстетик халәттә булырга тиеш. Бина фасадының зыян күргән урыннарын буяу - фасадның гомуми мәйданының 1% тан артмаска тиеш;

21.5. биналарның фасадларын, аерым детальләрне бетерү яисә үзгәртү белән бәйлә корылмаларны үзгәртү норматив хокукий актларда билгеләнгән тәртиптә рөхсәт ителә;

21.6. Бинаның фасадының төсләр гаммасы бинаның фасадларының төсләр чишелешә паспорты нигезендә билгеләнә һәм билгеләнгән тәртиптә килештерелә. Бинаны, корылманы эксплуатацияләгәндә яисә ремонтлаганда төсләр тонын үзгәртү рөхсәт ителми;

21.7. мәдәни мирас объектларын саклау зоналарында урнашкан биналарның фасадларын бизәү, мәдәни мирас объектларын саклау, куллану, популярлаштыру һәм дәүләт тарафыннан саклау өлкәсендәгә законнар һәм мәдәни мирас объектларын саклау зоналары проекты нигезендә, мәдәни мирас объектларын саклау, куллану, популярлаштыру һәм дәүләт тарафыннан саклау өлкәсендә вәкаләтле органнар белән килешенеп башкарыла һәм биналарның архитектурасы стилиндә, шул исәптән урамнардагы төзелешләрнең гомуми стилиндә башкарыла;

21.8. фасадларны буяу штукатур, түбә ябу һәм әвәләп ясау эшләрен кабул иткәннән соң гына һәм бинаның фасадларының төслә карары паспорты нигезендә башкарыла;

21.9. ремонттан соң, яңадан жиһазландырылганнан һәм буяудан соң фасадларны кабул итү кабул итү комиссиясә тарафыннан башкарыла.

Биналарның, корылмаларның фасадларын карап тоту

22. Биналарның, корылмаларның фасадларын карап тоту үз эченә ала:

22.1. фасадларны, шул исәптән керү ишекләрен һәм козырекларын, балкон һәм лоджий коймаларын, кәрнизләрне, болдыр һәм башка баскычларны, витрина, декоратив детальләрне һәм башка конструктив элементларны үз вакытында ремонтлауны, торгызуны, һәм аларны буяуны;

22.2. водостокларның, су агып жыела торган торбаларның һәм улакларның төзек халәттә булуын һәм карап тотылуын тәэмин итү;

22.3. ярыкланы, уемнарны, жөйләрне томалап кую яисә сүтеп ташлау, герметиклаштыру;

22.4. керү төркемнәрен, отмостваларны, цоколь тәрәзәләрен һәм подвалларга керү юлларын торгызу, ремонтлау һәм вакытында чистарту;

22.5. фасадта урнаштырылган электр яктырткычын төзек хәлдә тоту һәм аны караңгы төшү белән кабызу;

22.6. фасадларны, шул исәптән фасадлар элементларын, аларның торышына һәм эксплуатацияләү шартларына бәйле рәвештә үз вакытында чистарту һәм юдыру;

22.7. тәрәзәләрен һәм витриналарны, элмә такталарны һәм күрсәткечләрен вакытында юу;

22.8. язулардан, рәсемнәрдән, игъланнардан, плакатлардан һәм башка мәгълүмат-басма продукциядән, шулай ук граффитидан чистарту.

23. Карап торырга тиешле биналарның һәм корылмаларның фасад элементлары составына керә:

1) подвал бүлмәләренә һәм чүп-чар камераларына приямкалар, керү юллары;

2) керү төркемнәре (баскычлар, мәйданчыклар, култыксалар, ишек өстендәге козыреклар, коймалар, ишекләр һ.б.);

3) цоколь һәм отмоствалар;

4) диварлар яссылыгы;

5) фасадның чыгып торучы элементлары (балкон, лоджий, эркер, кәрнизләр һ.б.);

6) вентиляция һәм төтен торбаларын да кертеп, рәшәткәләрен, түбәгә чыгуны һ.б. киртәләүче түбәләр;

7) архитектур детальләр һәм облицовка (тышы) ((декоратив-сәнгать бизәлеш элементлары, колонналар, пилястралар, розеткалар, капительләр, фризлар, пояскалар һ. б.);

8) су торбалары, бүрәнкәләрен дә кертеп;

9) парапет һәм тәрәзә рәшәткәләре, коймалар;

10) тәрәзәләрен, балконнарның металл бизәлеше, чынып торган цоколь өлешләре һ.б.

11) асылмалы металл конструкцияләр (флагтоткычлар, анкерлар, янғын баскычлары, вентиляция жиһазлары һ.б.);

12) панельләр һәм блоклар арасындагы горизонталь һәм вертикаль жөйләр (эре панельле һәм эре блоклы биналарның фасадлары);

13) пыяла, рамнар, балкон ишекләре;

14) биналар янәшәсендәге стационар киртәләр.

24. Биналарның, корылмаларның, кушып төзелгән торак булмаган биналарның милекчеләре, башка хокук ияләре, һәм тиешле вазыйфалар йөкләнгән башка затлар:

24.1. кирәк булган саен, елга бер тапкырдан да ким түгел, махсус техника һәм методика буенча юдырту кулланып, фасадларны чистарталар һәм юалар;

24.2. кирәк булган саен, елга ике тапкыр, язын (жылыту системаларын сүндүргәннән соң) һәм көзен (жылыту сезоны башланганчы), тәрәзәләрен, балконнар ишекләрен һәм лоджийларны, керү ишекләрен, кагыйдә буларак, химик чаралар белән чистарталар һәм юалар;

24.3. агымдагы ремонтны уздыралар, шул исәптән фасадның буяу да күздә тотыла (фасадның факттагы торышын исәпкә алып, 5-6 ел эчендә вакыт аралыгында ремонт башкарыла);

24.4. фасадның аерым элементларын (цоколь, өйалдын (болдыр), басма, приямкалар, керү ишекләрен, капка, цоколь тәрәзәләрен, балконнар һәм лоджийларны, су агызу торбаларын, һәм башка конструктив элементларны) төзекләндерәләр.

Бер хәлдә тотучы ремонт (поддерживающий ремонт) кимендә өч елга бер мәртәбә үткәрелә. Фасадларның конструктив элементлары һәм бизәлеше тузган саен торгызылырга яисә кинәт зарарлану шартлары барлыкка килгәндә (аварияләр, стихияле бәла-казалар, янғын һ.б.) әлегә хәлләр туктатылганнан соң ике ай эчендә торгызылырга тиеш;

24.5. чыгып торучы конструкцияләр жиңмерелү ихтималы булган очракта, сак-кисәту чараларын башкаралар (коймалар, сеткалар урнаштыру, элементның жиңмерелә торган өлешен демонтажлау һ.б.);

24.6. Мондый вывеска эксплуатацияләnmәгән (арендатор (субординатор) төшеп калган) яки бинаның фасадын үзгәрткән очракта, тышкы мәгълүматны урнаштыру чараларын сүтәләр.

25. Фасадларны эксплуатацияләгәндә рөхсәт ителми:

25.1 бина һәм корылмаларның фасадлары өслегенә зыян китерү (пычрату): су агу, буяу кубу, ярыклар булу, штукатурка, тышлау өлеше кубу, кирпич өемен зарарлау, тимер-бетон конструкцияләрнең саклагыч катламын катлау һ. б.

25.2. биналарның һәм корылмаларның архитектур һәм сәнгати-скульптур детальләрен бозу яисә зыян күрү(аларның булуы проект документациясе белән каралган очракларда булмау): колонналар, пилястра, капительләр, фризлар, барельефлар, орнаментлар, мозаик, нәфис бизәкләр һ.б.ш.);

25.3. панельара ялганышларның герметизациясен бозу;

25.4. штукатуркаларның, облицовкаларның, фасадларның, биналарның яисә корылмаларның цоколь өлешенә бизәкле катламының зарарлануы (кубуы, пычрануы), шул исәптән тәрәзә, керү приямкалары конструкциясенә төзексезлеге;

25.5. чыгып торучы элементларның зарарлануы (пычрануы): балконнар, лоджий, эркерлар, тамбурлар, кәрнизләр, козыреклар һ. б.;

25.6. балконнар, лоджий, парапетлар киртәләренә жимерелүе (булмау, пычрану) һ. б.;

25.7. әлеге бина өчен билгеләнгән проект колер паспортына туры килмәгән төс белән фасадны һәм аның элементларын бизәү һәм буяу;

25.8. вәкаләтле орган белән килештермичә проспект, урам, тыкрык, майдан, бина, корылма номерлары, корпус номерлары күрсәткечләрен урнаштыру һәм эксплуатацияләү;

25.9. бинаның фасадын һәм (яки) түбәсен, флаглар тотучыларның корылмаларын, флаштокларны вәкаләтле орган белән килештерелгән проекттан башка урнаштыру һәм эксплуатацияләү;

25.9(1). бинаның фасадында һәм (яисә) түбәсендә, вәкаләтле орган белән килештерелгән паспортсыз тышкы мәгълүмат урнаштыру чаралары корылмаларын урнаштыру һәм эксплуатацияләү, гамәлгә кую такталарыннан, режим такталарыннан тыш,

25.9(2). ясалма яшелләндерү куллану;

25.10. билгеләнгән тәртиптә килештермичә һәм рөхсәт алмыйча яна архитектура детальләрен алу, алыштыру яки урнаштыру, булган проемнарны ябу яки яңаларын урнаштыру, тәрәзә формасын үзгәртү, яңа балконнар һәм лоджияләр, эркерлар урнаштыру, балконнар арасында киңлек төзү;

25.11. мәдәни мирас объектларыннан тыш, бина, корылмаларның фасадларын тышлау өчен (күпфатирлы йортлар, житештерү, склад, индивидуаль торак төзелеше балконнары коймаларыннан тыш), гомуми файдаланудагы территориядә (шул исәптән майданнар, урамнар, машина юллары, яр буйлары, гомуми файдаланудагы су объектларының яр буе полосалары, скверлар, бульварлар) фасадларга чыга торган биналарны, корылмаларны (төзелеш биналарыннан тыш) чикләү өчен, профнастил, сайдинг, металл профильләр, металл листлар һ.б. шундый материаллар куллану;

25.12. жимерелгән яки зыян күргән архитектура детальләрен торгызуга кадәр фасадларның буяу;

25.13. фасадларны өлешчә бизәү (биналарның беренче катларын тулысынча буяп бетерү искәртмә булып тора)

25.14. төсләр чишелешен, рәсем, үрелешләр (переплет) калынлыгын һәм фасадларның, шул исәптән тәрәзәләр һәм витриналар, ишекләр, балконнар һәм көймәләренә, фасадның гомумархитектура карарына туры килми торган башка элементлары һәм жайланмаларының калынлыгын иреккә үзгәртү;

25.15. гамәлдәге козырькаларның һәм түбәләренә декоратив чишелешен һәм тышкы кыяфәтен бозучы бина һәм корылмаларның фасадларын өстәмә элементлар һәм жайланмалар белән жиһазлау;

25.15(1). фриз жайланмасы, конструкциягә (каркас, фасад, стеналар) беркетелгән элементлар белән фасад бизәлеше, шулай ук төс буенча фриз, козырек, бизәкләр белән туры килми торган ныгытмаларны (планкалар, почмаклар, профильләр) яшерүче кушылмалар куллану;

25.16. гомуми файдалану территорияләреннән чыга торган һәм тикшерелә торган фасадлы биналарда һәм корылмаларда тавыш үткәрми торган металл полотнолар урнаштыру, фасадның архитектур чишелешенә, фасадтагы башка керү юлларының характерына һәм төсләренә уры

килми торган ишек тутырмаларын урнаштыру;

25.17. фасад яссылыгына карата проемида ишек блогының урнашу урынын үзгәртү;

25.18. тәрәзә һәм ишек тартмасы һәм проем арасындагы фасадның тышкы кыяфәтен начарайта торган сыйфатсыз жөйләр кую;

25.19. ирекле рәвештә үтәкүренмәлелекне үзгәртү, пыяла өслеген буяу һәм декоратив пәрдә (пленка) белән каплау, стеклоблок белән алыштыру;

25.20. фасад, түбә, бина стеналары һәм корылмаларның элементларын (төтен чыгу, вентиляция, телевидение һәм радионы кабул итү системалары антенналары, үткәргеч радиотапшырулар челтәрләре стойкалары, фронтоннар, козыреклар, ишекләр, тәрәзәләр, парапетлар, янгынга каршы баскычлар, яшенүткәргеч элементлары һ.б.) асылмалы элемтә линияләрен һәм һава-кабель кичүләрен (переход) беркетү сыйфатында куллану;

25.21. рөхсәттән башка балкон, лоджийларны үзгәртү, урамга биналарның урамга чыга торган төп фасадлары тәрәзәләренә тышкы ягында, балконнарда, лоджийларда келәмнәр, киёмнәр элү, шулай ук аларны йорт кулланылышының төрле предметлары белән тутыру;

25.22. архитектур детальләрдә, декор элементларында, кыйммәтле архитектур бизәкләрдә тышкы кондиционерлар һәм антенналар урнаштыру, шулай ук архитектур өсләкләргә зарарлауга китерә торган ныгытмалар кую;

25.23. фасадның гамәлдәге декоратив, архитектура һәм сәнгать элементларын керү төркемнәрен урнаштырганда керү төркеме элементлары, яңа бизәкләү һәм реклама белән капларга;

25.24. афишалар, белдерүләр, плакатлар һәм башка мәгълүмати-басма продукцияне фасадларда, тәрәзәләрдә (шул исәптән тәрәзә уемының эчке ягында), биналар һәм корылмаларның ишекләрендә (шул исәптән ишек өслегенә эчке ягында һәм ишек уемында) куллану максатларында элү һәм ябыштыру;

25.25. бина һәм корылма фасадларының архитектур, төс чишелешен, аларның декоратив-сәнгати бизәлешен әлеге биналар, корылмалар милекчеләре, күпфатирлы йорттагы урыннар милекчеләре ризалыгын алмыйча үзгәртү;

25.26. тышкы кондиционерлар урнаштыру:

- кондиционерның тышкы һәм эчке блогын тоташтыручы чыбык урыныннан еракта;;

- конденсатның үзәкләштерелгән бүленүеннән башка.

26. Антенна-фидер жайланмаларын, радиореле станцияләрен, радиожиһазларны кабул итә торган радиорелей станцияләрен урнаштыру, спутник һәм эфир телевидениесе антенналары рөхсәт ителми:

26.1. Төп фасадларда;

26.2. брандмауэрларда, ишегалды һәм ян фасадларда;

26.3. биналарның һәм корылмаларның (манараларның, гөмбәзләренә) силуэт төгәлләүләрендә, парапетларда, түбә коймаларында, вентиляция торбаларында;

26.4. фасадның почмак өлешендә;

26.5. Балконнар, лоджийларда.

27. Тышкы күзәтү видеочаралары түбә, козыреклар, балконнар, эркерлар астында, архитектур детальләрдән, декор, бизәлешнең кыйммәтле элементларынан азат булган фасад участокларында урнаштырыла.

Колонналарда, фронтоннарда, карнизларда, пилястраларда, порталларда, козырекларда, балконнар цокольләрендә тышкы күзәтү камераларын урнаштыру рөхсәт ителми.

28. Рөхсәт ителә:

28.1. подъездларга керү юлында мәгълүмати стендлар урнаштыру;;

28.2. проект карары нигезендә биналар түбәсендә эфир телевидениесен коллектив кабул итү системаларының антенналарын һәм кабельләрен урнаштыру;

Күрсәткеч

29. Биналар, корылмалар фасадлары күрсәтмәләр белән жиһазланган булырга тиеш.

30. Урам исемнәре һәм йорт номерлары күрсәтелгән күрсәткечләр әлеге Кагыйдәләр белән билгеләнгән урыннарда Татарстан Республикасының ике дәүләт телендә дә урнаштырыла..

31. Урам һәм йорт номерлары күрсәткечләре фасадларда түбәндәгечә урнаштырыла:

- жир өслегеннән 2,5 м биеклектән 5,0 м дан да артмаган биеклектә;
- фасадның тышкы почмагынан 1,0 м дан да артмый;
- витриналар, тәрәзэләр, архитектура детальләре һәм декоратив-сәнгатти бизәлешләр капланмаска һәм ябылмаска тиеш;
- яктырту өчен ачык ысул кулланмыйча;
- фасадның архитектура үзенчәлекләрен исәпкә алып;
- фасадның төп һәм ян фасадында - фасадның уң ягында, әлеге Кагыйдәләрдә каралган очрактардан тыш;
- ишегалды фасадында-квартал эчендәге йөрү ягынан;
- транспортның берьяклы хәрәкәте булган урамнарда - транспорт хәрәкәте юнәлешенә якын булган фасада ягында;
- фасад озынлыгы 100 м дан артык булганда - фасадның сул почмагында кабатлану белән;
- сәнәгать предприятиеләре коймаларында һәм корпусларында - төп керү ишегенен уңында;
- бердәм горизонталь һәм вертикаль күчәрне исәпкә алып.

32. Аерым торучы күрсәткечләрне (стелаларны) урнаштыру рөхсәт ителми:

- нейтраль төсләрдә (соры, кара, коңгырт яки кара төсләрнең башка төсләре) һәм (яисә) табигый (имитацияләүче натураль) материалларда;
- биеклегә 6,0 м дан артык;
- нигезне тирәнәйтмичә;
- урнаштыру тротуарның норматив киңлеген тарайтса, (шулай ук юлларда, автомобиль кую һәм машина кую урыннары өчен каралган урыннарда да);
- агач кәүсәләреннән 5,0 м якынарак булган урыннарда, жир кишәрлеге чикләрендә объект проектында каралган яшел утыртмалар (агачлар, куаклар) урынына;
- профнастил, тукума материаллары эзерләгәндә, беркетүнең ачык ысулларын кулланып;
- мәгълүмати кырда фоторәсем белән;
- парковка урыннары саны турындагы мәгълүматтан тыш, мәгълүматны тапшыруның динамик ысулын кулланып.

33. Подъезд һәм фатир номерларының күрсәткечләре ишек уемы өстендә яки ишек проемын тутыру импостында (горизонталь табличка) яки ишек проемынан 2,0-2,5 метр биеклектә урнаштырыла.

34. Янғын гидрантлары, полигонометрик билгеләр урнашкан күрсәткечләр, геодезик билгеләрнең урнашу күрсәткечләре биналарның цокольләрендә, магистраль камераларында һәм су үткәргеч һәм канализация челтәрләре коеларында урнаштырыла.

35. Янғын гидрантларының, полигонометрик билгеләрнең күрсәткечләрен , геодезик билгеләрне урам исеме, йортларның номерлары күрсәткечләре белән янәшә урнаштыру, шулай ук архитектур детальләрдә, декоратив-сәнгатти бизәлештә, пыялалы өслектә, капка, ишек күрсәткечләрендә урнаштыру рөхсәт ителми.

36. Күрсәткечләрне чисталыкта һәм төзек хәлдә тотарга кирәк.

Керү төркеме (узеллар)

37. Инвалидлар һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре өчен биналарны, корылмаларның керү төркемнәрен яктырту жиһазлары, өслекләренә үзара бәйләү элементлары (баскычлар һ.б.), (пандуслар, култыксалар һ.б.), чүп савытлары белән жиһазландыру зарур.

Пандус горизонталь ярыктардан башка кытыршы текстуралы материалдан башкарылырга тиеш. Пандуслар киртәләү конструкцияләре булмаган очракта, биеклегә 75 мм булган киртә бборты һәм култыксалар каралган. Бордюрлы пандусының авышлыгы 1:12 кабул ителә.

Пандус борылганда яки аның озынлыгы һәр 9 метрдан да ким булмаган вакытта 1,5 x 1,5 метрлы горизонталь майданчыкларны күздә тотарга киңәш ителә. Төшкәннән соң, горизонталь майданчыкларда дренаж жайланмаларын проектларга кирәк. Пандус башында һәм ахырында юлның горизонталь участкаларын тирә-юньдәгеләрдән аерылып торган текстура һәм төс белән башкарырга кирәк.

Баскычның ике ягында яки пандуста стенадан 40 мм ераклыктагы түгәрәк яки турыпочмаклы киселештәгә 800-920 мм биеклектә тоткалар кую каралган. Баскычларның киңлегә

2,5 м һәм аннан да кинрэк булганда, бүлүче тоткалар кую күздә тотыла. Култыксалар озынлыгы һәр яктан караганда пандус яки баскычның озынлыгынан 0,3 метрга күбрэк билгеләнә. Тотка конструкциясе кулның металл белән орынуын булдырмаска тиеш.

38. Керү төркемнәрен проектлаганда, эксплуатацияләгәндә, биналарның, корылмаларның фасадларын яңартканда, үзгәрткәндә түбәндәгеләр рөхсәт ителми:

38.1. фасадның гамәлдәге декоратив, архитектура һәм сәнгать элементларын керү төркеме элементлары, яна бизәкләү һәм реклама белән ябу;

38.2. идән өсте тигезлеге гомуми файдаланудагы территорияләргә чыга торган фасадлардагы жир өсте тигезлегеннән 1,2 метрдан югарырак урнашкан биналарга керү жайланмасы;

38.3. жәяүлеләр хәрәкәтенә комачаулаучы терек элементларын (колонналар, агып төшүчеләр һ.б.) урнаштыру;

38.4. бинаның бөтен фасадының комплекслы чишелешен исәпкә алып, проект документациясен эшләмичә ике һәм аннан күбрэк керү жайланмасы (булганнарын исәпкә алып);

38.5. урам-юл чөлтәрен тротуарлар зонасында жиңел конструкцияләрдән (баскычлар, пандуслар, болдырлар, яшелләндерү) керү төркеме элементларының минималь норматив киңлеге белән янәшә тротуарга урнаштыру;

38.6. жиңел конструкцияләрдән керүче төркемнәренң кызыл сызыкларынан читтә 1,5 м дан артыкка урнаштыру;

38.7. күпфатирлы йортта урыннар милекчеләре ризалыгын алмыйча, керү төркемен күпфатирлы йортта урнаштыру;

38.8. торақ урын милекчәсе ризалыгын алмыйча, керү төркеме өчен балкон куллану;

38.9. Күпфатирлы йортларда урнашкан торақ булмаган биналарның керү төркемнәрен, вәкаләтле орган белән килештермичә, рөхсәтсез урнаштыру.

Түбә

39. Биналарның, корылмаларның түбәләре, су бүлү системасы элементлары, төтен чыга торган һәм вентиляция системаларының башлыклары төзек хәлдә булырга һәм теләсә нинди һава торышы шартларында йортларда һәм жәяүлеләр өчен куркыныч тудырмаска тиеш.

40. Кышкы вакытта биналарның милекчеләре һәм башка хокук ияләре, шулай ук күпфатирлы йортлар белән идарә итү карамагындагы идарә оешмалары тарафыннан түбәләренә, боздан һәм боз сөңгеләреннән үз вакытында чистартып тору оештырылырга тиеш. Түбәләренә жәяүлеләр зоналарына чыга торган яктарда кардан чистарту участокларны киртәләп алу һәм барлык кирәкле саклык чараларын күреп, тәүлекнең якты вакытында гына башкарылырга тиеш. Калган түбәдән, шулай ук яссы түбәләрдән карны эчке ишегалды территорияләренә ташлау каралган. Түбәдән жәяүлеләр юлына ташланган, кар һәм боз кичекмәстән чистартылырга тиеш.

41. Кар һәм боз сөңгеләрен ыргытканда, түбәдә ремонт һәм башка эшләр башкарганда, биналарны, агач һәм куакларны, электр белән тәэмин итү һава линияләрен, яктырту һәм элемтә линияләрен, юл билгеләрен, светофорларын, юл киртәләрен һәм жайланмаларын, декоратив бизәлешен һәм инженерлык элементларын саклауны тәэмин итә торган чаралар күрелергә тиеш. Күрсәтелгән элементлар зарарланган очракта, алар түбә ягын чистарткан һәм зыян иткән зат тарафыннан торгызылырга тиеш.

42. Биналарның, корылмаларның түбәләре, жәяүлеләргә һәм жәяүлеләр зоналарына ага торган суның турыдан-туры элөгүенә юл куймый торган суүткәргечкә ия булырга тиеш. Улак,, бүрәнкә, су агып төшә торган торбалар аерылгысыз булырга һәм жыелган су күләменә үткәргүенә исәпләнергә тиеш. Жәяүлеләр зоналары булган биналар ягына чыга торган су агып төшү торбалары, жәяүлеләр юлларынан читкә чыгарылырга тиеш.

43. Рөхсәт ителми:

43.1. эксплуатацияләү өчен билгеләнгән түбәдә (көрәкләр, скрепкалар, ломлар), төзелеш материаллары, ремонт калдыкларын, файдаланылмый торган механизмнарны һәм башка предметларны саклау;

43.2. су торбалары чокырларына түбәләрдән кар, боз һәм чуп-чар ташлау.

Жир кишәрлекләрен карап тоту

44. Жир кишәрлекләре территорияләрен карап тоту түбәндәгеләрне үз эченә ала.:

44.1. көндәлек чүп-чардан, яфраклардан, кар һәм боздан чистартып тору;

44.2. юлларның, күперләренең, урамнарның, тротуарларның, машина юлларының, жәяүлеләр территорияләренең юл өлеше капланмаларының бозга каршы материаллары белән эшкәртү;

44.3. кар көрәү һәм себерү;

44.4. кар һәм боз чыгару (кар-боз берәмлекләре);

44.5. контейнер майданчыкларын, барлык төр калдыклар өчен контейнерлар, чүп савытлары, эскәмияләр, кече архитектура формаларын һәм башкаларны чиста һәм техник яктан төзек хәлдә урнаштыру һәм тоту;

44.6. чүп-чар жыю камераларын, контейнерларны (бункерларны) һәм контейнер майданчыкларын жыештыру, юу һәм дезинфекцияләү;

44.7. яңгырлы һәм карлы суларны чыгару;

44.8. каты көнкүреш, эре габаритлы һәм башка калдыкларны жыю һәм алып китү;

44.9. территориядә тузан басуны һәм һаваның дымлануын киметү өчен су сибү;

44.10. яшел утыртмаларның сакланышын тәмин итү һәм аларны карау;

44.11. коммуналь билгеләнештәге объектларны, инженерлык коммуникацияләрен (корылмаларын), юлларны, тимер юл юлларын, күперләрен, жәяүлеләр өчен кичүләрен төзөгәннән, реконструкцияләгәннән һәм ремонтлаганнан соң төзекләндерүнең бозылган элементларын торгызу, реставрацияләү, археологик һәм башка жир эшләре уздыру;

44.12. гамәлдәге дәүләт стандартлары таләпләре нигезендә күзәтү һәм яңгыр сулары агызу коеларының (яңгыр сулары канализациясе), жир асты коммуникацияләре коеларының (корылмаларның) эчтәлегә;

44.13. жир кишәрлекләре коймаларын тоту, шул исәптән жиимерелгән (сүтелгән, юкка чыгарылган) биналарның, корылмаларның коймаларын урнаштыру һәм карап тоту, чит затлар территориясенә керү һәм (яисә) калдыкларны рөхсәтсез урыннарда урнаштыру мөмкинлеген юкка чыгаруны, шулай ук аларны пычрактан, кардан һәм мөгълүмати-басма продукциядән вакытында чистартуны тәмин итү.

44.14. Сосновский балтырганы милектә, аренда хокукында, яисә башка хокукта рәсмиләштерелгән жир кишәрлекләрендә ачыклаганда, физик затлар, шул исәптән шәхси эшмәкәрләр һәм юридик затлар тарафыннан үсемлекне юкка чыгару чараларын оештыруны үз эченә ала.

Юлларны карап тоту

45. Юлларны карап тотуны муниципаль заказны урнаштыру нәтижәләре буенча әлегә эш төрләрен үткәргә конкурс откан махсуслаштырылган оешмалар башкара.

46. Юлларны карап тоту үз эченә түбәндәгеләрне ала:

1) юллар, тротуарлар, ясалма юл корылмалары, квартал эчендәге машина юлларын ремонтлау;

2) тротуарлардан (жәяүлеләр зоналары, юллар) һәм юлларның, ясалма юл корылмаларынан пычрак, чүп-чар, кар һәм боз жыештыру (кар);

3) юл өслекләрендә юу һәм су сибү;

4) газоннар һәм яшел утыртмаларны карау;

5) жәмәгать һәм тимер юл транспортының тышкы яктырту һәм контакт челтәре баганаларын ремонтлау;

6) кече архитектура формаларын ремонтлау һәм буяу;

7) ясалма юл корылмалары составына керә торган күзәтү һәм яңгыр сулары коеларын, уен каналарын һәм ачык лотокларны төзү, ремонтлау һәм чистарту

8) коймаларны, киртәләрен, турникетларны, кече архитектура формаларын төзү, ремонтлау һәм ел саен буяу;

47. Юл өслекләрен саклау максатларында түбәндәгеләр рөхсәт ителми:

47.1. йөк ташу;

47.2. рельслар, бүрәнәләр, тимер балчыклар, торбалар, кирпечләренә төяү-бушату эшләрен

башкарганда һәм аларны төзөгәндә юл өслегенә ташлау;

47.3. каты өслекле авыл жирлегә урамнары буенча чылбыр йөрешле машиналар узу;

47.4. квартал эчендәгә жәяүлеләр юллары, тротуарларда зур йөк транспортының хәрәкәте һәм туктап торуы;

47.5. юл өлешендә һәм тротуарларда төзелеш материаллары һәм төзелеш калдыкларын ыргыту һәм (яисә) складлау.

Шәхси торак йортларны тоту һәм территорияне төзекләндерү

48. Индивидуаль торак йортларның милекчеләре (яисә) яллаучылары (алга таба - торак йортлар хужалары), әгәр законда яисә шартнамәдә башкасы каралмаган булса:

48.1. торак йортларның, коймаларның (киртәләрнең) фасадларының, шулай ук йорт биләмәләре чикләрендә башка корылмаларның тиешле торышын тәмин итәләр, аларны үз вакытында төзекләндерәләр һәм буйыйлар;

48.2. торак йортта урам исемнәре һәм йорт номерлары булуын тәмин итәләр һәм аны төзек хәлдә тоталар;

48.3. йорт биләмәләре территориясен тәртиптә тоту һәм янәшәсендәгә территориянең тиешле санитар халәтен тәмин итә;

48.4. йорт чикләрендә яшел үсентеләрне тәртиптә тоталар, куак һәм агачларны санитар таләпләрдә кисәләр, газүткәргечләрнең сак зонасында, кабельле һәм һава электр тапшыру линияләре һәм башка инженерлык чөлтәләренә сак зонасында агачлар утыртылуга юл куймыйлар;

48.5. Канауларны һәм су агызыр өчен торбаларны чистарталар, язгы чорда кар сулары агып төшүне тәмин итәләр;

48.6. транспорт, инженерлык коммуникацияләренә һәм корылмаларга керү, жәяүлеләр узу һәм яшел үсентеләрнең сакланышы тәмин ителсә өчен якындагы территориядән чистартылган карны кирәкле рәвештә өяләр;

48.7. вәкаләтле орган белән йорт биләмәсе чикләренә биеклеге, тышкы кыяфәтен һәм төсен килештерәләр;

48.8. үзәкләштерелгән канализация, юынгыч чокыр, бәдрәф булмаганда бирелгән жир кишәрлегә чикләрендә санитар нормалар нигезендә аларны даими рәвештә чистарталар һәм дезинфекциялиләр;

48.9. якындагы территориядә үлән чабымын житештерәләр.

48.10. каты көнкүреш һәм эре габаритлы калдыкларны билгеләнгән тәртип нигезендә үз вакытында жыеп алуны һәм чыгаруны тәмин итәләр.

49. Шәхси торак төзелеш территориясендә рөхсәт ителми:

49.1. йорт биләмәләре чикләреннән читтәгә киртәләр урнаштырырга;

49.2. йорт биләмәләре һәм алар янындагы территорияләрдә яфрактарны, калдыкларның теләсә нинди төрләрен һәм чүп-чарны яндырырга;

49.3. йорт яны территориясендә күмер, тара, утын, зур габаритлы калдыклар, төзелеш материаллары өеп кую;

49.4. йорт яны территориясә артында транспорт чараларын юарга;

49.5. йорт корылмалары төзәргә, йорт биләмәсе территориясә өчен чүп-чар чокырлары корырга;

49.6. әлегә территориягә үтеп керүне яисә махсус транспортны һәм урып-жыю техникасын үтеп керүне тоткарлый торган киртәләргә урнаштыру;

49.7. Территорияне төзекләндерү элементларын жиммерәгә һәм бозарга;

49.8. йорт биләмәләре территорияләрендә төзек булмаган транспорт чарасын сакларга;

49.9. Тирә-ягындагы территорияне теләсә нинди калдыклар белән чүпләргә

Техник элемент чараларының эчтәлегә

50. Биналарны инженер-техник тәмин итү өчен билгеләнгән кабельле элемент линияләрен, телевидение, радио, Интернет һәм башка шундый чөлтәләрне урнаштыру жир асты юлы белән

(траншеяларда, каналларда, тоннельләрдә) гамәлгә ашырыла.

51. Биналарга тышкы коммуникацияләргә башка ысул белән (һава, жир өсте) үткәрү, файдаланыла торган оешмаларның техник шартларын алу шарты белән, аларны жир астында урнаштыру мөмкин булмаган очракта гына рөхсәт ителә.

52. Асылмалы элементә линияләрен һәм һава-кабель кичүләрен беркетү сыйфатында куллану рөхсәт ителми:

52.1. ижтимагый һәм тимер юл транспортының контактлы челтәрләренә терәкләре һәм элементлары һәм тышкы яктырту терәкләре;

52.2. автомобиль юлларын төзекләндерү элементлары: светофорларны, юл билгеләрен урнаштыру өчен билгеләнгән юл киртәләре, элементлар һәм конструкцияләр;

52.3. фасадларның элементлары, түбәләр, бина диварлары һәм корылмалар (төтен, вентиляция, телевидение һәм радионы күмәк кабул итү системалары антенналары, фронтоннар, козыреклар, ишекләр, тәрәзәләр).

53. Рөхсәт ителми:

53.1. пересекать дороги при прокладке кабелей связи воздушным способом от одного здания к другому;

53.2. кабель запасларын бүлүче муфт шкафыннан тыш урнаштырырга;

53.3. законнарда билгеләнгән тәртиптә килештерелгән проект карары булмаганда биналар түбәсендә антенналар, жиһазлар һәм элементә кабельләре урнаштырырга;

54. Милекчеләр (хужалар) элементә техник чараларын (кабельләр, кабельләргә беркетү элементлары, бүлү һәм муфт шкафлары һәм башкалар), шулай ук алар ярдәмендә тоташтырыла торган техник жайланмаларны (изоляция тышчасына юл куймау һәм/яисә изоляция тышчасы булмау, буйы булмау, тугы һәм/яисә механик зарарланулар булу, үткәргечләр һәм/яисә аларны электр тапшыру терәкләренә һәм электр линияләренә асылынуын карау) тиешле рәвештә карап тоталар.

Тышкы яктырту объектларын (чараларын) карап тоту

55. Тышкы яктырту элементларына яктырткычлар, кронштейннар, терәкләр, чыбыклар, кабельләр, туклану чыганакалары (шул исәптән жыю, туклыклы пунктлар, идарә эржәләре) керә.

56. Урамнар, юллар, мәйданнар, жәяүлеләр өчен тротуарлар, торак кварталлар, ишегаллары, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар территорияләре, шулай ук йортларның урам һәм номерлары, юл билгеләре һәм күрсәткечләр, тышкы мәгълүмат чаралары һәм витриналар тәүлекнең караңгы вакытында яктыртылырга тиеш.

Урамнарны, юлларны, мәйданнарны, микрорайоннар территорияләрен тышкы яктыртуны кертү кичке эңгер-меңгердә табигый яктырту дәрәжәсен 20 лк кадәр кимегәндә башкарыла, ә аеру 10 лк кадәр артканда башкарыла.

Торак йортларның подъездларын тышкы яктырту жайланмаларын, урам исемнәрен һәм йортларның номерларын, шулай ук архитектура яктырту системаларын, тышкы мәгълүмат чараларын кертү һәм сүндерү урамнарны тышкы яктырту режимында башкарыла.

57. терекөмешә булган газ разрядлы лампалар бу максатлар өчен билгеләнгән махсус биналарда сакланырга һәм утильләштерү өчен махсуслаштырылган предприятиеләргә чыгарылырга тиеш.

Күрсәтелгән типтагы лампаларны чүпләкләргә, чүп эшкәртү заводларына чыгару рөхсәт ителми.

58. Тышкы яктырту жайланмаларының металл баганалары, кронштейннары һәм башка элементлары чиста булырга, авышу, тугы чыганакалары булмау һәм кирәк саен милекчеләр (хужалар, кулланучылар) тарафыннан буйлырга, ләкин өч елга бер тапкырдан да сирәгрәк булмау һәм төзек хәлдә калырга тиеш.

59. Тышкы яктыртуның бердәм системасына тоташтырылган урам һәм йорт яны яктырткычларын тоту һәм ремонтлау муниципаль заказны урнаштыру нәтижәләре буенча әлегә төр эшләргә үткәргә конкурс откан вәкаләтле орган яисә махсуслаштырылган оешма тарафыннан гамәлгә ашырыла.

Торак йортларны гамәлгә кертү жайланмаларына тоташтырылган йорт яны яктырткычын

тоту һәм ремонтлау идарәче оешмалар тарафыннан гамәлгә ашырыла.

60. Чыбыкларның өзекләре, терәкләрнең, изоляторларның зарарланулары булганда тышкы яктырту жайланмаларын эксплуатацияләү рөхсәт ителми.

Электр үткәргечләре өзелү яки терәкләрнең зарарлануы белән бәйлә тышкы яктырту жайланмалары эшендә тәртип бозуларны, ачыкланганнан соң ук кичекмәстән юкка чыгарырга кирәк.

61. чыбыкларны һәм кабельләрне челтәргә һәм тышкы яктырту жайланмаларына рөхсәтсез тоташтыру һәм кушу рөхсәт ителми.

62. Тышкы яктырту чаралары белән жиһазландырылган объектларның яисә тышкы яктырту объектларының милекчеләре (хужалары), шулай ук тышкы яктырту объектларына (чараларына) хезмәт күрсәтүче оешмалар:

62.1. урамнарны, юлларны, терәкләрнең һәм яктырту жайланмаларының сыйфатын күзәтеп торалар, бозылганда яисә зарарланганда үз вакытында ремонт ясыйлар;

62.2. билгеләнгән тәртип нигезендә яктыртуны һәм сүндерүне, шул исәптән тышкы мәгълүмат чараларының һәм архитектур яктырткычларын кертүне һәм сүндерүне тәмин итәләр;

62.3. тышкы яктыртуны һәм бизәүне урнаштыру, тоту, урнаштыру һәм эксплуатацияләү кагыйдәләрен үтиләләр;

62.4. тышкы яктырту фонарьларын вакытында алыштыралар.

Аерым яктырткычларның яктырту вакыты төзексезлекләр ачыкланган яки тиешле хәбәр килгән вакыттан алып 10 тәүлектән артмаска тиеш.

Кече архитектура формаларын карап тоту

63. Кече архитектур формаларга декоратив-сәнгати бизәлеш (аерым торган инсталляцияләр, стрит-арт) элементлары, мобиль һәм вертикаль яшелләндерү жайланмалары, су жайланмалары, муниципаль жиһазлар, авыл жирлеге территориясендә коммуналь-көнкүреш һәм техник жиһазлар керә.

64. Кече архитектура рәвешләрен карап тоту бирелгән жир кишәрлекләре чикләрендә, гомуми файдаланудагы территорияләрдә жир кишәрлекләренә хокук ияләре тарафыннан гамәлгә ашырыла - вәкаләтле орган тарафыннан муниципаль заказны урнаштыру нәтижәләре буенча әлеге төр эшләрне үткәргә конкурс откан оешма белән шартнамә нигезендә тәмин ителә.

65. Кече архитектура формалары хужалары:

65.1. кече архитектура формаларын чиста һәм төзек хәлдә тоталар;

65.2. язгы чорда кече архитектура формаларын планлы рәвештә тикшерәләр, аларны иске буяулардан, күгәрәктән, буяудан чистарталар, шулай ук сынган элементларны алыштыралар;

65.3. кышкы чорда кече архитектура формаларын, шулай ук кар һәм боздан якын килү юлын чистарталар;

65.4. өслеге шома булган комлыкларны төзекләндерәләр, комлыкларда комны елга бер тапкырдан да ким түгел алыштыралар;

65.5. балалар, спорт, хужалык майданчыклары һәм ял итү майданчыклары жиһазларының конструктив элементларының ныклыгы, ышанычлылыгы һәм иминлеге таләпләренә туры килүен күзәтәләр;

65. фонтаннар эшләгән чорда су өслеген көн саен чүп-чардан чистарталар.

66. Рөхсәт ителми:

66.1. кече архитектура формаларын билгеләнеше буенча кулланмаса (балаларның уен майданчыкларында ял итүе, спорт майданчыкларында киём киптерү һ. б.);

66.2. кече архитектура формаларында теләсә нинди мәгълүмат-басма продукцияне элү һәм ябыштыру;

66.3. кече архитектура формалары һәм аларның конструктив элементлары вату һәм жимерү;

66.4. фонтаннарда су керү.

Стационар булмаган объектларны карап тоту

67. Стационар булмаган объектларны урнаштыру мондый объектларны муниципаль

хокукый актта билгелэнгән тәртиптә урнаштыру схемасы нигезендә гамәлгә ашырыла.

68. Жир кишәрлеген арендау шартнамәсе срогы тәмамлангач, стационар булмаган объект арендатор тарафыннан демонтацияләнә, ә жир кишәрлеге азат ителә һәм башлангыч халәткә китерелә.

69. Ваклап сату челтәре объектынның максималь гомуми мәйданы тышкы габаритлар буенча - 60 кв. м.

70. Стационар булмаган объектларның милекчеләре булган юридик һәм физик затлар:

70.1. ремонтлылар һәм буйыйлар. Ремонт проект документациясендә билгелэнгән тышкы кыяфәтне һәм төс чишелешен саклап калуны исәпкә алып башкарылырга тиеш;

70.2. Яшел утыртмаларның, газоннарның, бордюр ташларының, якындагы территориядә кече архитектура формаларының (алар булса) сакланышын күзәтеп торалар, әлеге Кагыйдәләрдә билгелэнгән таләпләр нигезендә күрсәтелгән территорияне үз эченә алалар;

70.3. стационар булмаган объектлар янындагы урна урнаштыралар, урналарны кирәк булган саен көн дәвамында калдыклардан чистарталар, ләкин тәүлеккә кимендә бер тапкыр, урналарны елга бер тапкырдан да ким булмаган күләмдә буйыйлар;

70.4. билгелэнгән тәртиптә килештерелгән мондый объект проекты (паспорты) нигезендә стационар булмаган объектларда тышкы мәгълүмат чараларын урнаштыралар һәм эксплуатациялиләр.

71. Рөхсәт ителми:

71.1. Койма, козыреклар, лапаслар һәм проектларда каралмаган башка корылмалар төзү;

71.2. стационар булмаган объектларга якин сәүдә-суыткыч жиһазлары кую;

71.3. стационар булмаган объектларда һәм аларның түбәләрендә тара, товарлар, детальләр, көнкүреш һәм житештерү характерындагы башка предметларны берләштерергә, шулай ук стационар булмаган объектларны склад максатларында куллану;

71.4. жиһазлар, калдыклар белән стационар булмаган объектлар арасында янгынга каршы аермаларны томаларга;

71.5. вестибюльләр һәм метрополитен станцияләре козыреклары астында, биналар арканнарында, газоннарда, мәйданчыкларда (балалар ялы, спорт, транспорт тукталышларында), суүткәргеч һәм канализация челтәрләренә, торбаүткәргечләрнең саклау зонасында, шулай ук метрополитенның техник корылмаларына кадәр 10 метрдан кимрәк ераклыкта, вентиляция шахталарына кадәр - 25 метрдан кимрәк, торак биналар тәрәзәләренә кадәр, сәүдә предприятиеләре витриналарына кадәр - 20 метрдан кимрәк, агач кәүсәләренә кадәр - 3 метрдан да кимрәк арада стационар булмаган объектларны урнаштырырга.

Төзелеш эшләрен башкару урыннарын карап тоту

72. Төзелеш мәйданчыкларын һәм аларга якин территорияләренә карап тоту, ремонт, төзелеш һәм башка төр эшләр тәмамланганнан соң төзекләндерү эшләрен яңарту йорт салучыга йөкләнә.

Эшләнмәгән төзелеш объектларын һәм аңа якин территорияләренә карап тоту, әлеге Кагыйдәләрдә таләпләрен үтәп, төзүчегә йөкләнә.

Эш алып барылмаган төзелеш объектлары төзелеш челтәрләре белән ябылырга тиеш.

73. Төзелеш, ремонт һәм башка төр эшләр башланганчы, шулай ук төзелеш, ремонт чорында кирәк:

73.1. Төзелеш мәйданы территориясенә бөтен периметры буенча хокукый актлар таләпләре нигезендә типлаштырылган киртә билгеләргә;

73.2. төзелеш мәйданчыгы киртәсенә гомуми тотрыклылыгын, ныклыгын, ышанычлылыгын, эксплуатация куркынычсызлыгын тәмин итәргә;

73.3. төзелеш мәйданчыгы коймаларының техник торышын, аның чисталыгын, пычрактан, кардан, карлы судан, мәгълүмати-басма продукциядән һәм граффитидан вакытында чистартырга;

73.4. төзелеш мәйданы территориясенә кергәндә төзелеш объектынның гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре таләпләренә җавап бирә торган мәгълүмат тактасын урнаштырырга һәм аны тиешле хәлдә тотарга;

73.5. жәяүлеләр өчен вакытлы тротуарлар төзүне тәмин итәргә;

73.6. төзелеш майданчыгы периметры буйлап тышкы яктыртуны тээмин итэргэ;

73.7. төзелеш майданчыгына керү юлларын, майдан эчендэге юлларны һәм транспорт чаралары тэгэрмэчлэрен чистарту яки юу пунктларын;

73.8. юлларның сакланышын тээмин итэ торган төзелеш майданчыгына керү юлларында йөк автотранспортының (10 тоннадан артык) ябык циклы хэрэкэте маршрутын килештерергэ;

73.9. төзелеш майданчыгы территориясендэ каты көнкүреш, эре габаритлы һәм төзелеш калдыкларын жыю өчен контейнерлар һәм (яисэ) бункерлар булдыруны тээмин итэргэ;

73.10. төзелеш майданы территориясеннән билгелэнгән тэртиптэ каты көнкүреш, эре габаритлы һәм төзелеш калдыкларын чыгаруны оештыруны тээмин итэргэ;

73.11. төзелеш майданчыгы территориясеннән жыеп алынган һәм калдыклар булмаган карны чыгаруны кар эретү станцияләренэ яисэ билгелэнгән тэртиптэ килештерелгән махсус билгелэнгән урыннарга тээмин итэргэ;

73.12. төзелеш майданчыгы янындагы территорияне, аңа якын килү юлларын һәм тротуарларны пычрактан, чүп-чардан, кардан, боздан көндөлөк жыештыруны тээмин итэргэ (ел фасылын исэпкэ алып (кыш, жэй));

73.13. эшлэрне башкарганда гамэлдэге жир асты инженерлык коммуникацияләренен, тышкы яктырту челтэрлэренен, яшел утыртмаларның һәм кече архитектура рэвешлэренен сакланышын тээмин итэргэ.

74. Төзелеш һәм (яисэ) ремонт эшлэрен уздыруның бөтен чоры дэвамында элеге Кагыйдэлэрдэ күрсэтелгән талэплэрне үтэргэ, шулай ук эшлэр башкарганда зарарланган һәм жимерелгән юл өслеклэрен, яшел утыртмаларны, газоннарны, тротуарларны, откосларны, кече архитектура формаларын торгызырга кирэк.

75. Төзелеш материаллары, жиһазлар, автотранспорт һәм күчмэ механизмнар, ярдэмче бүлмэлэр, эшче һәм хезмэткэрлэрне вакытлыча тоту өчен көнкүреш вагоннары, төзелеш калдыкларын вакытлыча саклау һәм туплау өчен урыннар төзелешне оештыру проекты нигезендэ төзелеш майданчыклары чиклэрендэ урнаштырыла.

76. Рөхсэт ителми:

76.1. гражданнырның шэхси һәм ижтимагый иминлеген тээмин итүгэ бэйле коткару, авария-торгызу һәм башка кичектергесез эшлэрдэн тыш, тынлыкны бозуга китерүче төзелеш, ремонт, төяү-бушату һәм башка эшлэрнең торақ зонасы янында 23.00 сэгатьтэн 7.00 сэгатькэ кадэр оештыру һәм үткэрү;

76.2. тиешле рөхсэтгән башка юлларның һәм тротуарларның юл өлөшен тарайту яки ябу;

76.3. чүп-чарны яндырырга һәм төзелеш производствосы калдыкларын утильлэштерергэ;

Авыл жирлеге территориясен бэйрэмчэ (эһәмиятле вакыйгалы) бизэу

77. Авыл жирлеге территориясен бэйрэмчэ (вакыйгалы) бизэу дэүлэт һәм жирле бэйрэмнэр, истэлекле, мэдэни, спорт вакыйгаларына бэйле чаралар уздыру чорында башкарыла.

Бэйрэм (вакыйгалы) бизэлеше чараларга бэйле рэвештэ афишалар, панно, декоратив элементлар һәм композициялэр урнаштыруны, шулай ук бэйрэм (вакыйгалы) яктырткычлар (яктылык гирляндалары һәм элементлары, челтэр, күлэмле яктылык композициялэре, яктылык проекциялэре һ.б.) урнаштыруны үз эченэ ала. Бэйрэм (вакыйгалы) бизэлеше конструкциялэре бинаның фасадында яисэ корылма рэвешендэ аерым торучы һәм (яисэ) конструкциялэр рэвешендэ урнаштырылырга мөмкин.

Бэйрэмчэ (вакыйгалы) бизэлеш элементларын эзерлэгэндэ һәм урнаштырганда юл хэрэкэтен жайга салуның техник чаралары күренешен начарайту, төшерү һәм зарарлау рөхсэт ителми.

77.1. Аерым торучы конструкциялэрне бэйрэм (вакыйгалар) бизэлешен урнаштыру рөхсэт ителми:

- фундаментны декоратив бизэлешсез күмеп китүнең техник мөмкинлеге булмаган очрактарда;

- гамэлдэге төзелеш, янғын һәм санитария нормаларын һәм кагыйдэлэрен исэпкэ алып башкарылган территорияне төзеклэндэрү буенча бинаның проект карары белэн нигезлэнгән планлаштыру карарын исэпкэ алмыйча;

- тротуарның норматив кинлеген тарайтуга китерүчеләр, шулай ук машина узу урыннарында, машина кую һәм куеп тору урыннары өчен билгеләнгән урыннарда;
- жир кишәрлегенең хокук иясе ризалыгын алмыйча;
- объект проектында каралган жир кишәрлеге чикләрендә тирән фундамент ағач кәүсәләреннән 5,0 м якынарак булган урыннарда, яшел утыртмалар (агачлар, куаклар) урынында;
- профнастилны эзерләгәндә кулланып.

77.2. Биналар, корылмалар фасадларында бәйрәм (вакыйгалар) бизәлеше конструкцияләрен урнаштыру рөхсәт ителми:

- фасадның архитектур үзенчәлекләрен исәпкә алмыйча, архитектур детальләрдә, декор элементларында, кыйммәтле архитектур бизәклә өслекләрдә, шулай ук архитектур өслекләрен зарарлауга илтә торган ныгытмалар белән;
- бер бинада бердәм стилистика һәм яктырту принциптарын, яктылык агымы төсен үтәмичә;
- фасад кинлегенең 1/2 өлеше, декоратив бизәлешсез, койма конструкцияләрендә, фронтоннарда, фризларда, пыяла өслекләндә, калкан өслек рәвешендә урнаштырылган проемнарда

IV. Авыл жирлеге территорияләрен төзекләндерү эшләре исемлеген һәм аларны үтәү эшлеген да кертеп жыештыру тәртибе

Авыл жирлеге территориясен жыештыруга һәм карап тотуга гомуми таләпләр

78. Авыл жирлеге территориясен жыештыру һәм карап тоту түбәндәгечә гамәлгә ашырыла:

- 1) жәйге чорда - 15 апрельдән 14 октябрьгә кадәр;
- 2) кышкы чорда - 15 октябрьдән 14 апрельгә кадәр.

Күрсәтелгән сроклар, һава шартларына карап, ТР ММР Башкарма комитеты тарафыннан төзәтелә ала.

79. Авыл жирлеге территориясен түбәндәгеләр уздыру юлы белән жыештыралар:

- 1) авыл жирлеге территориясен карап тоту, жыештыру буенча системалы эшләр алып барып;
- 2) ТР ММР Башкарма комитетының хокукый актлары нигезендә бердәй массакүләм чаралар ярдәмендә (шимбә өмәләре).

80. Авыл жирлеге территориясен жәйге чорда жыештыру юу, су сибү, себерү һәм башка эшләр үткәру юлы белән авыл жирлеге территориясенә пычрануын һәм тузанлануын киметү максатында башкарыла һәм түбәндәгеләрне үз эченә ала:

80.1. подметание (в сухую погоду поливку) территорий с искусственным покрытием, мойку от пыли и грязи дорожных покрытий объектов улично-дорожной сети и других территорий с искусственным покрытием, оборудованных ливневой канализацией (производится механическим и ручным способом с 23.00 до 7.00). Мойка дорожных покрытий, площадей, тротуаров и других территорий с искусственным покрытием производится на всю ширину покрытия;

80.2. яңгыр канализациясе рәшәткәләрен чистарту;

80.3. бөтен территориядән чүп жыю;

80.4. Ел саен, 1 июньгә кадәр, кече архитектура формаларын, бакча һәм урам жиһазларын, урналарны, спорт һәм балалар майданчыкларын, коймаларны, бордюрларны буяу;

80.5. гомуми файдаланудагы территорияләрдә, чикләнгән территорияләрдән һәм махсус билгеләнештәге яшелләндерелгән территорияләрдән тыш, үләнне даими чабу (үләннең 15 см дан артык биеклегендә) һәм чабылган үләнне тәүлек дәвамында жыештыру;

80.6. Яфрак коелу чорында - тәүлегенә бер тапкыр коелган яфракны жыю һәм алып чыгу;

80.7. территорияләрен , шул исәптән сәүдә объектлары, оешмалар һәм предприятиеләр янында автотранспортны кую урыннарын жыештыру, ул 8.00 сәгатькә тәмамланьрга тиеш;

80.8. юудан соң бордюр янында лотокларны жыештыру.

81. Жыелган чүп-чар, яфрак, чабылган үлән, ботаклар билгеләнгән таләпләр нигезендә

чыгарылырга тиеш.

82. Территорияләрне жыештыру өчен жаваплы оешмалар яфрак коелу чорында урамнар һәм юллар буйлап газоннарга коелган яфракларны жыеп алып чыгалар.

Яфракларны, жылылык яратучы үсемлекләрне жылыту очраklarыннан тыш, агач һәм куакларның кәүсә төбенә жыю тыела.

83. Гомуми файдаланудагы территорияне кышкы чорда жыештыру үз эченә ала:

83.1. юл өсләрен һәм тротуарларны кардан, кар капламыннан һәм чүп-чардан чистарту;

83.2. тайгак яки бозлавык барлыкка килгәндә - жәяүлеләр зоналарын, баскычларны ком сибү, юл капламаларын бозлавыкка каршы материал белән эшкәртү;

83.3. язгы чорда-карны йомшарту һәм Кар сулары бүлеп бирүне оештыру.

84. Авыл жирлеге территориясендә башкарыла торган урып-жыю эшләренең технологиясе һәм режимнары, һава торышы шартларына карамастан, транспорт чаралары һәм жәяүлеләрнең тоткарлыксыз хәрәкәтен тәмин итәргә тиеш.

85. Жәяүлеләр тротуарларын, жир өсте кичүләрен, баскычларны чистарту үзенчәлекләре::

85.1. жәяүлеләр тротуарлары, жир өсте кичүләре, баскычлар күрсәтелгән корылмаларның жәяүлеләр өлеше киндәгендә кардан чистартылырга тиеш.

Кар явып үткәннән соң, чистарту вакыты тугыз сәгатътән артмаска тиеш;

85.2. интенсив кар яву чорында жәяүлеләр өчен тротуарлар, баскычлар бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртелергә һәм чистартылырга тиеш;

85.3. бозлавыкбарлыкка килгәндә, бозлавык материаллары белән беренче чиратта баскычлар, аннары тротуарлар эшкәртелә.

Бозга каршы материаллар белән эшкәртү вакыты тайгак табылганнан соң дүрт сәгатътән артмаска тиеш;

85.4. Ишек алларында калдыклар белән пычранмаган һәм химик реагентлар, ком-тоз катнашмалары белән пычранмаган карны да кертәп, жәяүлеләр тротуарларын чистартудан алынган көпшәк чиста карны яшел утыртмалар саклану һәм кар сулары агып китүне тәмин итү шарты белән яшел территориядә жыеп алу рөхсәт ителә.

86. Авыл жирлеге территориясендә рөхсәт ителми:

86.1. урамнарда, майданнарда, яшел утыртмалары булган участокларда, скверларда, паркларда, газоннарда, пляжларда һәм гомуми файдаланудагы башка территорияләрдә чүпләргә;

86.2. гамәлдәге законнар нигезендә жирләү урыннарыннан читтә урнашкан гомуми файдаланудагы территорияләрдә мемориаль кабер корылмалары (истәлекле Корылмалар, коймалар) урнаштыру;

86.3. транспорт чараларын юу, салонны чистарту һәм техник хезмәт күрсәтүне бу максатларда каралмаган урыннарда, шул исәптән жәмәгать транспорты муниципаль маршрутларының соңгы пунктларында тыела;

86.4. биналарны һәм корылмаларны төзекләндерү элементларын, һәйкәлләрне, мемориаль такталарны, агачларны, куакларны, кече архитектура формаларын һәм гомуми файдалану территорияләрендә төзекләндерүнең башка элементларын ватарга һәм жиимерергә, шулай ук аларны үзбелдекле үзгәртеп кору эшләрән башкарырга;

86.5. язуга, рәсемнәр төшерергә, мәгълүмати-басма продукция эләргә яки ябыштырырга, жәмәгать транспортына, стеналарга, баганаларга, коймаларга көтү тукталышларында һәм бу максатларда каралмаган башка объектларга граффити ясарга;

86.6. бирелгән жир кишәрлекләренең чикләреннән һәм (яисә) коймаларыннан читтә күчемле мөлкәтне берләштерергә һәм сакларга;

86.7. тротуарларда, газларда, юлларда, сәнәгать товарларын һәм башка сәүдә предметларын урнаштырырга һәм сакларга;

86.8. билгеләнмәгән урыннарда кар жыярга;

86.9. тимер-бетон блоklar, баганалар, коймалар, шлагбаумнар, корылмалар һәм башка жайланмалар ярдәмендә квартал эчендәге машина юлларын һәм тротуарларны үз белдеге белән ябарга.

86.10. авыл жирлеге территориясендә, шул исәптән урман, су фонды жирләре территориясендә, авыл хужалыгы билгеләнешендәге жирләрдә көнкүреш, төзелеш чүп-чарын, житештерү калдыкларын, тараларны, агачларны, яфракларны, карларны, сыек көнкүреш

калдыктарын ташлау рөхсәт ителми, бу максатлар өчен махсус билгеләнгән урыннардан тыш.

87. 87. Авыл жирлеге территориясендә калдыктар (чүп-чар, кар, грунт һ.б.) ташланган очракта, мондый хокук бозуларга юл куйган затлар 10 көннән дә артмаган вакыт эчендә ачыкланган бозуларны бетерү буенча чаралар күрә.

88. Рөхсәтсез урыннарда калдыктарны урнаштырган затлар үз хисабына әлеге территорияне жыештыралар һәм чистарталар, ә кирәк булган очракта - жир участогын рекультивациялиләр.

Әгәр дә 20 тәүлек дәвамында рөхсәтсез урында калдыктарны урнаштырган зат билгеләнмәгән булса, калдыктарны алып ташлау һәм рөхсәтсез чүплекләр территорияләрен рекультивацияләү әлеге территорияне жыештыру өчен жаваплы оешмалар (яисә, әлеге төр хезмәт күрсәтүләренә шартнамәдә каралган булса, калдыктарны чыгаруны гамәлгә ашыручы махсулаштырылган оешма) тарафыннан башкарыла.

89. Билгеләнгән тәртиптә бирелмәгән һәм муниципаль милектәге жир кишәрлекләрендә (территорияләрдә) стихияле барлыкка килә торган чүплекләренә бетерү вәкаләтле орган тарафыннан тәэмин ителә.

Жирле әһәмияттәге автомобиль юлларын жыештыру

90. 90. Жирле әһәмияттәге автомобиль юлларын (алга таба-юллар) чистартуға машиналар йөрү өлешен, тротуарларны, парковкаларны (парковка карманнарын), жәмәгать транспортын, ясалма юл корылмаларын пычрактан, чүп-чардан, кардан һәм боздан даими чистарту чаралары комплексы керә.

91. Язгы-жәйге чорда жыештыру юлларны юу, су сибү, тузанны бетерү, себерү һ. б. эшләрне үз эченә ала.

Юлларны көзге-кышкы чорда жыештыру, чүп-чар, кар һәм боз, пычрак чыгару, ком-тоз катнашмасын юлларга, коры комны тротуарларга салуны күздә тоту.

92. Транспорт хәрәкәте өлешен, күчәр һәм резерв полосаларын, юллар, лоток зоналарын, юлларны себерү көндөз 8.00 дән 21.00 гә кадәр, ә транспортның интенсив хәрәкәте булган магистральләр һәм урамнар төнлә - 23.00 дән 7.00 гә кадәр хәл ителә.

93. Машиналар йөри торган өлешне, мәйданнарның ясалма өслекләрен, магистральләрне, урам һәм юлларны, ясалма юл корылмаларын, аерымланган трамвай юлларын юу төнгә (23.00 дән 7.00 гә кадәр) һәм көндөзгә (7.00 дән 23.00 гә кадәр) вакытта башкарыла.

Машиналар йөрү өлешен юган вакытта су агымнары белән тротуарларга, газоннарга, жәмәгать транспортын көтү тукталышларына, биналарның фасадларына, сәүдә объектларына һ. б. чыгарга ярамый.

94. Юл буйларында урнашкан чүплекләренә көнгә бер тапкырдан да ким чистартмыйлар, тукталыш мәйданчыкларында - көнгә ике тапкыр.

95. Аерым элементлар буенча юлларны жәйге жыештыруга таләпләр:

95.1. машиналар йөрү өлеше төрле типтагы пычратулардан тулысынча чистартылырга тиеш һәм бөтен киңлеккә юдыртылырга тиеш. Жайга салу линияләре тарафыннан билгеләнгән күчәр, резерв полосалары ком һәм вак чүп-чардан даими рәвештә чистартылырга тиеш;

95.2. Юл кырыйлары эре габаритлы калдыктардан һәм башка чүп-чардан чистартылырга тиеш;

95.3. Бүленү полосалары бөтен өслектә ком, пычрак һәм вак чүп-чардан даими чистартылырга тиеш. Тавыш ышыклау диварлары, металл коймалар, юл билгеләре һәм күрсәткечләре елына кимендә ике тапкыр юдырылырга тиеш..

Газоннар рәвешендә эшләнгән бүленү полосалар чүп-чардан чистартылырга, үлән капламының биеклегә 10-15 см дан артмаска тиеш;

95.4. юлларның бүленү полосасында үлән капламының биеклегә 10-15 см дан артмаска тиеш..

96. Юлларның кышкы жыештырылышына таләпләр:

96.1. кышкы чорда юлларны жыештыру үз эченә түбәндәгеләрне ала:

1) машиналар йөрү өлешен, жәмәгать транспортын көтү тукталышларын кардан һәм юл бозыннан чистарту, себерү, карны валларга күчерү һәм чыгару;

2) машиналар йөрү өлөшөн, тротуарларны, жәмәгать транспортын көтү тукталышларын кар яву вакытыннан алып һәм бозлавык барлыкка килгәндә бозлавыкка каршы материаллар белән эшкәртү;

96.2. юлларны, тротуарларны, парковкаларны (парковка карманнарын), жәмәгать транспортын көтү тукталышларын кардан чистартып тору даими рәвештә башкарылырга тиеш;

96.3. юлларның машиналар йөри торган өлөшөннән һәм алар янәшәсендәге тротуарлардан чистартылган кар киң урамнарда, мәйданнарда һәм проспектларда аерым полосага, юл читенә, калган урамнарда - юлның тыкрык өлөшөнә (юлның киңлегенә карап - урамның бер яисә ике ягынан) күчә һәм валларга формалаша.

Урам чатларында, жәмәгать транспортының көтү тукталышларында, жәяүлеләр өчен чыгу юлларында, яңгыр сулары коелары урнашкан урыннарда кар өемнәре чистартыла: юл чатында - юл чатында киңлегендә, жәмәгать транспортын көтү тукталышларында - утырту мәйданчыгының озынлыгында, жәяүлеләр өчен чыгу юлларында - күчеш киңлегендә, ләкин 5 метрдан да ким булмаган жирдә, яңгыр сулары агып торган коеларда - кимендә 1,5 м. Кар өенең киңлегенә 2 м дан артмаска тиеш;

96.4. Кар беренче чиратта күперләрдән һәм юлүткәргечләрдән, жәмәгать транспортының маршрут хәрәкәте булган тар урамнардан, пассажир транспорты тукталышларынан һәм жәяүлеләр һәм транспорт чаралары жыелу мөмкинлегенә булган башка урыннардан алына;

96.5. кар яуган вакытта юлларның машина йөри торган өлөшөндәге кар – кар эретү станцияләренә яисә билгеләнгән тәртиптә килештерелгән махсус билгеләнгән урыннарда, кар яву тәмамланган вакыттан алып алты сәгатәтән дә соңга калмыйча чыгарылырга тиеш.

96.6. юлларны жыештырганда тышкы яктырту баганаларының, терәк щиткаларының, идарә шкафларының һәм башка корылмаларның, агачларның, куакларның сакланышын, шулай ук машиналар йөри торган өлөшөндәге карны механикалаштырылган чистарту яшел утыртмаларның сакланышын тәмин итәргә кирәк.

97. Экстремаль шартларда юлларны чистарту өчен вәкаләтле орган тарафыннан юлларны жыештыру буенча чаралар комплексын күздә тоткан авария планы эзерләнергә тиеш.

98. Рөхсәт ителми:

98.1. квартал эчендәге машина юлларынан, ишегалды территорияләреннән, предприятиеләр, оешмалар территорияләреннән, төзелеш мәйданчыкларынан, сәүдә объектларынан, шәхси йорт биләмәләреннән жыеп алынган карны, бозны, юл өлөшөн жыештыручы зат белән шартнамә булмаганда, тротуарларга, юлларга чыгару;

98.2. жәмәгать транспортын көтү тукталышларында, тротуарларда, паркларда, скверларда, ишегалларында һәм башка жәяүлеләр зоналарында, яшел утыртмалары булган территорияләрдә бозга каршы реагент сыйфатында техник тоз һәм сыек хлор кальций кулланырга.

98.3. ком-тоз катнашмасы белән пычранган карны, шулай ук тозлы бозны газоннарда, чәчәк түтәлләренә, куакларга һәм башка яшел үсентеләргә роторлы рәвештә күчерү;

98.4. билгеләнгән тәртиптә килештерелмәгән урыннарда кар чыгарырга һәм тезәргә;

98.5. кар өемнәре формалаштыру:

1) юллар киселешендә һәм бер дәрәжәдәге урамнарда, шулай ук күрү өчпочмагы зонасындагы тиер юл кичүләре янында;

2) транспорт киртәләре яисә югары бордюры белән жиһазланган юл участокларында;

3) тротуарларда;

4) якын-тирә территорияләргә керү урыннарында (ишегаллары, квартал эчендәге юллар һәм территорияләр).

98.6. юлларга автотранспорт көпчәкләре белән грунтны һәм пычракны алып чыгу;

98.7. грунт, чүп-чар, сибелә торган төзелеш материалларын, жиңел тара, киселгән агач йомыкчаларын брезент яки башка материал белән капламыйча, шулай ук, юл өслеген пычрануга китерә торган төзелеш катнашмаларын һәм измәләрен (шул исәптән цемент-ком эретмәсе, известь, бетон катнашмаларын) юлга, тротуарларга, юл кырыена яки юл янындагы газон полосасына түгелүне булдырмыйча, чаралар күрмичә генә ташу.

Жыештыру, санитария хезмәте күрсәтү һәм кешеләр күпләп ял итү урыннарын төзекләндерү

99. Ял итү һәм кешеләр күп була торган урыннарға керә:.

1) майданнар, парклар, скверлар, бульварлар, яр буйлары, пляжлар, оештырылган ял урыннары;

2) актив ял итү һәм мавыктыргыч чаралар урыннары - стадионнар, уен комплекслары, ачык сәхнә майданчыклары һ.б.;

3) сәүдә объектлары (вакляп сату базарлары, сәүдә комплекслары, стационар булмаган вак-төяк челтәр объектлары комплекслары), жәмәгать туклануы, социаль-мәдәни билгеләнеше, көнкүреш хезмәт күрсәтү территорияләре;

4) административ һәм ижтимагый биналарға, учреждениеләргә якин территорияләр.

100. Гомуми файдаланудагы майданнарны, паркларны, скверларны, бульварларны, яр буйларын һәм башка территорияләрне жыештыру:

100.1. майданнарны, паркларны, скверларны, бульварларны, яр буйларын жыештыру 23.00 сәгаттән 8.00 сәгаткә кадәр башкарылырга тиеш. Көндөз патруль жыештыру һәм калдыклар белән тутырылган чүп савытлары һәм чүп-чар жыентыклары чистартыла;

100.2. кышкы чорда паркларда, яшел үсентеләр сакланган һәм кар сулары агуны тәмин иткән очракта, бакчаларда, скверларда, бульварларда, яр буйларында һәм башка ял зоналарында химик реагентлар булмаган карларны вакытлыча өю бу максатлар өчен алдан билгеләнгән урыннарға рөхсәт ителә,

101. Каты көнкүреш калдыкларын чыгару һәм урнаштыру буенча хезмәт күрсәтүләргә килешү төземичә пляж ачу рөхсәт ителми.

102. Жыештыру һәм вакляп сату базарларын санитар тоту:

102.1. вакляп сату базарлары территорияләре (алга таба - базар) төзекләндереләргә, бәдрәфләр, хужалык һәм контейнер майданчыклары, контейнерлар һәм чүп савытлары белән жиһазландырылырга, яңгыр һәм кар сулары агу өчен каты катлам һәм авышлык, шулай ук сууткәргеч һәм канализация булдырырга тиеш;

102.2. базар һәм аның янындагы территорияләрне төп жыештыру аны япканнан соң башкарыла. Көндөз чүп-чар жыючылар каты көнкүреш калдыклары белән тутырылган чүп-чар жыйгычларда чистарту эшләре бара;

102.3. елның жәйге чорында базар территориясендә мәжбүри тәртиптә атна саен дымлы жыештыру эшләре башкарыла;

102.4. базар территориясе 40 кв. м майданга бер урна исәбеннән урналар белән жиһазландырыла, өстәвенә, алар арасындагы ераклык линия буйлап прилавка 10 м дан артмаска тиеш;

103. Базар территориясендә һәм аның янәшәсендә урнашкан оешмаларның, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләренә, киоскларның, сәүдә палаталарының һәм павильоннарның эшчәнлегенә каты көнкүреш калдыкларын чыгару һәм урнаштыру буенча хезмәтләр күрсәтүгә шартнамә төземичә рөхсәт ителми.

104. Сәүдә һәм (яисә) жәмәгать туклануы объектларын жыю һәм санитар карап тоту:

104.1. сәүдә объектлары һәм (яки) жәмәгать туклануы объектлары территорияләрен һәм якин-тирә территорияләрне тулысынча жыештыру тәүлегенә кимендә ике тапкыр (иртән һәм кичен) башкарыла.

104.2. Көндөз патруль жыештыру һәм калдыклар белән тутырылган чүп савытлары һәм чүп-чар жыентыклары чистартыла;

104.3. вакытлыча урам сәүдәсе урыннарында 10 м радиуста тирә-юньне жыештыру бара. Газон һәм тротуарларда Тара һәм товарларны туплау рөхсәт ителми; ;

104.4. калдыкларны чыгару тәмин ителә.

105. Башка сәүдә майданчыклары, стационар булмаган вакляп сату челтәре объектлары комплекслары, социаль-мәдәни билгеләнештәге комплекслар территорияләрен жыештыру, аларны жылы вакытта мәжбүри рәвештә су сибеп, ябылганнан соң башкарыла. Агымдагы жыештыру көн дәвамында башкарыла..

106. Кешеләрнең ял итү һәм массакүләм булу урыннарын төзекләндерү:

106.1. ял итү һәм кешеләр күпләп жыела торган урыннар территориясендә төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлегенә каты катлам төрләре (плитка яки асфальт рәвешендә),

өслекләрнең көчәнеш элементлары, яшелләндерү, эскәмияләр, чүп савытлары һәм кече контейнерлар, урам техник жиһазлары, яктырту жиһазлары, архитектура-декоратив яктырту жиһазлары, яшелләндерү участкаларын саклау элементлары (металл коймалар, махсус каплам төрләре һ. б.) керә;

106.2. пляжлардан тыш, ял итү һәм кешеләр күпләп була торган барлык территорияләрдә дә каты катлам яисә чәчелгән үләннәр яки яшел үсентеләр булган үсемлекләр җир булырга тиеш;

106.3. ял итү һәм кешеләр күпләп жыела торган урыннарда яшелләндерү участкаларын чәчәк түтәлләрен, газоннарны, ялгыз, төркөмләп, рәт белән утыртып, вертикаль, күп кырлы, яшелләндерүнең мобиль формалары рәвешендә проектларга кирәк.

106.4. кешеләр ял итә һәм массакуләм була торган урыннар жиһазландырылган һәм эшли торган бәдрәф кабиналары белән комплектынарга, бәдрәф куюга һәм эчтәлегенә карата таләпләр үтәлгән тиеш;

106.5. пычранган саен, халыкның ялы яисә массакуләм жыела торган урыннары территорияләрендә фонтаннар, буалар, елга ярлары чистартылырга тиеш;

106.6. массакуләм чаралар үткәргәндә, аларны оештыручылар чара үткәру урынын, аның янәшәсендәге территорияләргә жыештыруны һәм бозылган төзекләндерү эшләрен яңартуны тәмин итәләр. Чараны үткәру урынын, аның янәшәсендәге территорияләргә жыештыру һәм бозылган төзекләндерүне торгызу тәртібе чараны үткәругә тиешле рәхсәт алу стадиясендә билгеләнә.

107. Ял итү һәм кешеләр күпләп була торган урыннар территориясендә рәхсәт ителми:

107.1. тара һәм сәүдә жиһазларын билгеләнмәгән урыннарда сакларга, урнаштырырга;

107.2. загрязнять территорию отходами производства и потребления;

107.3. автотранспорт чараларын юарга һәм ремонтларга, эшкәртелгән ягулык-майлау сыеклыкларын агызырга;

107.4. автостоянкалар, гаражлар, аттракционнар булдырырга, билгеләнгән тәртіпне бозып, реклама конструкцияләргә урнаштырырга;;

107.5. газон, табигый һәм ясалма яшелләндерү объектларын жәрәхәтләргә;

107.6. кече архитектура формаларын зарарларга һәм аларны билгеләнгән урыннардан күчергә;

107.7. өстәлләрдә һәм эскәмияләргә аркаларында утырырга;

107.8. сыек продуктлар калдыкларын, сатуратор жайланмалардан суны, куас һәм сыра цистерналарын тротуарларга, газоннар һәм юлларга агызу;

107.9. автотранспорт чаралары өчен түләүле стоянкалар оештырырга;;

107.10. стационар булмаган объектларны үз белдегә белән урнаштыру;

107.11. тротуарларның асфальт-бетон катламын, якин-тирә яшел зоналарның һәм территорияләргә төзекләндерүнең башка элементларының бөтенлеген бозарга;

107.12. территориягә сәүдә-суыту жиһазлары урнаштыру;

107.13. каты көнкүреш калдыкларын халыктан каты көнкүреш калдыкларын жыю өчен билгеләнгән контейнерларга (бункерларга), калдыкларны идарәче оешмалар белән каты көнкүреш калдыкларын жыю өчен контейнерларга (бункерларга) урнаштыру турында килешү булмаган очракта бункерларга урнаштырырга;

107.14. тимер-бетон блоklar, баганалар, коймалар, шлагбаумнар, корылмалар һәм башка жайланмалар урнаштыру юлы белән тротуарларны үзирекле рәвештә ябарга;

107.15. товарны сәүдә объектнан читтә чыгарырга;;

107.16. учаклар яндырырга, шул исәптән ачык ут куллануны күздә тоткан чаралар үткәргә, мангаллар һәм ачык ут ярдәмендә ризыкны жылылык белән эшкәртү өчен башка жайланмалар куллану.

Күпфатирлы йорт яны территориясен жыештыру, карап тоту һәм төзекләндерү

108. Йорт яны территориясен жыештыру:

108.1. Жыештыру киләсе эзлеклектә үткәруләргә тиеш: тротуарларны, жәяүлеләр юлларын (бозлавык һәм тайгак булган очракта - ком сибү), э аннары - ишегалды территорияләргә

жыештыру;

108.2. кар яву вакытында житештерелә торган кар чистартудан тыш, жыештыру эшләрә 8.00 сәгатькә кадәр үткәрелә. Механикалаштырылган жыештыруны көндөз машиналарның тизлегә 4 км/сәг кадәр булганда үткәргә рөхсәт ителә.

109. Жәйге жыештыру:

109.1. йорт яны территорияләрен жәйге жыештыру: себерү, юу яки махсус машиналар ярдәмендә су сибү – күбесенчә иртәнге һәм кичке якта башкарылырга тиеш;

109.2. тротуарлар юуны бары тик ачык тротуарларда гына, прилотка полосасы белән турыдан-туры чиктәш ачык тротуарларда һәм биналардан урамның машина юлына таба юнәлештә генә башкарырга кирәк;

109.3. көннең эссе вакытында тротуарларга су сибү кирәк булган очракта, әмма тәүлегенә ике тапкырдан да ким булмаска тиеш.

110. Кышкы жыештыру:

110.1. Түбәлдә жыела торган кар үз вакытында жиргә ташланырга һәм прилот полосасына күчереп куелырга, ә киң тротуарларда - валларга формалашырга тиеш;

110.2. жыештырыла торган кар тротуарлардан прилотка полосасына, ә ишегалларында - складлау урыннарына күчәргә тиеш;

110.3. квартал эчендәге юллардан күчкән карны параллель рәвештә борт ташына урнашкан өемнәргә һәм валларга салырга яки, кагыйдә буларак, роторлы кар чистарткычлар ярдәмендә юл буена өеп куярга кирәк;

110.4. киңлегә 6 м дан артык булган тротуарларда, урамнарның машиналар йөрү өлешеннән газоннар белән аерып алынган тротуарларда карны киләчәктә бетерү өчен тротуар уртасына күтәргә рөхсәт ителә;

110.5. карны валларга һәм өмәләргә урнаштыру эшләрә кар явып киткәннән соң алты сәгатьтән дә соңга калмыйча, ә калган территорияләрдә 12 сәгатьтән дә соңга калмыйча төгәлләнергә тиеш;

110.6. куллану калдыклары, ком-тоз катнашмасы һәм реагентлар белән пычратылмаган чиста карларны, ишегалларында һәм квартал эчендәге юлларда, яшеллек территориясендә яшеллек үсентеләрен саклап калганда һәм кар суларын бүлеп биргәндә жыела торган карны өеп куярга рөхсәт ителә;

110.7. тротуарларны һәм квартал эчендәге юлларны кулдан чистарткандә кар тулысынча, кырып чистартылырга тиеш. Камилләштерелгән капламалар булмаса, карны, аннан соң тыгызлансын өчен, карны хәрәкәткә китерергә кирәк, 1 катламын калдырырга кирәк;

110.8. тайгаклык барлыкка килгән очракта, ком-тоз катнашмасы белән эшкәртү 0,2-0,3 кг/м нормасы буенча, бүлгечләр ярдәмендә башкарылырга тиеш;

110.9. бозлы урынны эшкәрткәннән соң, йомшартылган катнашмаларны ачык грунтка, агачларга яки газоннарга элөгүгә юл куймыйча, күчерергә яки себерергә кирәк.

111. Яз житү белән түбәндәгеләр башкарыла:

111.1. кар суларын нормаль чыгару өчен таләп ителә торган урыннарда су агызып китүне тәэмин итү өчен, канауларны юдырту һәм чистарту;

111.2. кар суының люкларга һәм яңгыр сулары коеларына системалы рәвештә куылуы;

111.3. кар эреп беткәннән соң ишегалды территорияләрен кар, боз һәм калган чүп-чардан чистарту;

112. Күпфатирлы йортның йорт яны территориясен карап тоту:

112.1. күпфатирлы йортның йорт яны территориясен карап тоту (алга таба - йорт яны территориясен) үз эченә алу:

1) даими жыештыру;

2) люкларны, карау һәм яңгыр кабул итү коеларын, дренажларны, лотокларны, жибәрү (перепуск) торбаларын ремонтлау һәм чистарту;

3) инженерлык челтәрләренең күзәтү коеларына, су белән тәэмин итү чыганакларына (гидрантларга, сулыкларга һ. б.) тоткарлыксыз керүне тәэмин итү;

4) каты көнкүреш һәм зур габаритлы калдыкларны жыю һәм чыгару;

5) гамәлдәге яшел үсентеләрне яшелләндерү һәм карау;

6) кече архитектура формаларын карап тоту, агымдагы һәм капитал ремонтлау.

113. Барлык төр калдыклар контейнерларга һәм су үткәрми торган өслеге булган контейнер майданчыкларына куела торган бункерларга, каты көнкүреш калдыкларын жыю нормаларына туры китереп, тиешле күләмдә жылырга тиеш.

114. Күпфатирлы йортларда яшәүче гражданныр:

114.1. йорт яны территорияләрендә чисталык һәм тәртип саклайлар;

114.2. каты көнкүреш һәм зур габаритлы калдыкларны бары тик махсус контейнерларга һәм йорт яны территорияләрендә урнашкан махсус майданчыкларга гына урнаштыралар.

115. Идарәче оешмалар тәэмин итә:

115.1. 8.00 сәгатькә кадәр йорт яны территорияләрен жыештыру һәм көн дәвамында-чисталыкны саклауны;

115.2. каты көнкүреш калдыклары өчен контейнерлар урнаштыру, ә канализациясез биналарда - алардан тыш сыек көнкүреш калдыклары өчен жыентыклар урнаштыру;

115.3. расланган график нигезендә каты көнкүреш һәм зур габаритлы калдыкларны чыгару;

115.4. контейнерларны (бункерларны) һәм контейнер майданчыкларын, аларга керү юлларын чиста һәм төзек хәлдә тоту;

115.5. подъездларга керү ишегалдында чүп-чар өчен урналар, эскәмияләр кую һәм аларны үз вакытында чистарту;

115.6. территорияләрне сезонлы эксплуатацияләүгә әзерләү, шул исәптән су агуны тәэмин итү өчен канауны юдырту һәм чистарту, кар суларын люкларга һәм яңгыр суларын кабул итү коеларына системалы рәвештә агызу, кар эреп беткәннән соң территорияне чистарту һәм башка кирәкле эшләрне башкару;

115.7. ком-тозлы һәм (яки) бозга каршы махсус катнашмалар белән тайгак жирләрне эшкәртү;

115.8. яшел үсентеләрне һәм газоннарны саклау һәм квалификацияле карау;

115.9. яктырту чаралары төзек хәлдә тоту һәм караңгылык төшү белән кабызу.

116. Йорт яны территориясендә рөхсәт ителми:

116.1. яфрактар, теләсә нинди төр калдыкларны һәм чүп-чарларны яндыру;

116.2. хужалык майданыннан тыш жирләргә кирәк-ярактар, киём-салым, келәмнәр һәм башка предметлар элү;

116.3. контейнер майданчыкларына керү юлларын томалау;

116.4. урамнарның һәм юлларның йөрү өлешендә, тротуарларда, газоннарда һәм яшел зоналарда контейнерлар (бункерлар) урнаштырырга;

116.5. үз белдеге белән йорт яны территорияләрендә киртәләр кую, иүтәргә комачаулай торган шлагбаумнар яисә автоматик капкалар урнаштыру;

116.6. үз белдеге белән ишегалды корылмалары төзәргә;

116.7. йорт яны территориясен металл лом, көнкүреш һәм төзелеш калдыклары һәм материаллар, шлак, көл һәм башка жыештерү һәм куллану калдыклары белән томаларга, тараны жыеп салырга һәм сакларга;

116.8. чүп-чар түгәргә, калдыкларны ташларга;

116.9. автотранспорт чараларының түләүле стоянкасын оештырырга;

116.10. тимер-бетон блоктар, баганалар, киртәләр, шлагбаумнар, объектлар, корылмалар һәм башка жайланмалар кую юлы белән квартал эчендәге машина юлларын үз белдеге белән ябарга;

116.11. автомашиналар юу, ягулык һәм майлар агызу, тавыш сигналларын, тормоз һәм двигательләрне көйләү;

116.12. кешеләр сәламәтлегенә һәм әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынты ясый торган теләсә нинди эшләр башкарырга;

116.13 сүдә һәм жәмәгать туклануы предприятияләре, шул исәптән палаткалар, киосктар, ларектар, мини-базарлар, павильоннар, жәйге кафелар, жыештерү объектлары, автомобильләргә вак-төяк ремонт ясау предприятияләре, көнкүреш техникасы, аяк киеме, автостоянка (кунак автостоянкаларыннан тыш) урнаштыру;

116.14. йорт яны территориясендә ишегалды эчендәге йөрү юллары буенча транзит хәрәкәтен тормышка ашыру;

116.15. учак ягарга, шул исәптән ачык уттан файдалануны, мангаллар һәм ризыкны жылылык белән эшкәртү өчен башка жайланмалар куллануны күздә тоткан чаралар уздырырга;

116.16. яшелләнделерелгән территорияләрдә, балалар, спорт һәм хужалык майданчыкларында, ел фасылларына карамастан, әлеге территорияләрдә кирәкле торгызу эшләрен мәжбүри уздыру шарты белән эшләр башкару очракларынан тыш, транспорт чараларын урнаштырырга.

117. Йорт яны территорияләрен яшелләнделерү:

117.1. йорт яны территорияләрен яшелләнделерү, яшел үсентеләрнең сакланышы әлеге Кагыйдәләр таләпләре нигезендә идарәче оешмалар тарафыннан тәмин ителә;

117.2. йорт яны территориясен яшелләнделергәндә торак йортлар стеналарыннан алып иң кечкенә диаметрлы агач кәүсәләренә үзәгенә кадәр 5 м дан да ким булмаган ераклыкны исәпкә алырга кирәк. Зуррак агачлар өчен ара 5 м дан артык, куаклыклар өчен - 1,5 м булырга тиеш. Куаклыкларның биеклегә беренче каттагы тәрәзә уемының аскы почмагынан артмаска тиеш.

118. Идарә итүче оешмалар тәмин итә:

118.1. яшел утыртмаларның сакланышын һәм бөтенлеген;

118.2. жәй көннәрендә һәм коры көннәрдә газоннарга, чәчәклекләргә, агач һәм куакларга су сибү;

118.3. төзелеш материаллары, ком, чүп-чар, кар, боз катламнары урнаштырмыйча газоннарның сакланышы һәм бөтенлеген тәмин итү;

118.4. агротехник шартларны үтәп, билгеләнгән тәртиптә килештерелгән проектлар буенча яңа агачлар һәм куаклар утырту, юллар челтәрен үзгәртү һәм жиһазларны яңадан планлаштыру;

118.5. яшелләнделерелгән территорияне (яшелләнделерү участкаларын) борт биеклегә 0,5 метрдан артмаган декоратив киртәләр рәвешендә саклау элементларын урнаштыру яисә транспорт чаралары керүгә каршы тора торган 0,5 метрдан да артык булмаган биеклектәге баганалар урнаштыру, яисә куаклар утырту.

119. Йорт яны территориясен төзекләндерү:

119.1. һәр йортның территориясә, кагыйдә буларак, ия булырга тиеш:

1) киём-салым киптерү, келәмнәр һәм йорт кирәк-яракларын чистарту өчен хужалык майданчыгы;

2) өлкәннәр өчен ял итү майданчыгы;

3) балаларга кышкы һәм жәйге ял өчен уен һәм спорт майданчыклары, аларны яшелләнделерү һәм кече архитектура формаларының кирәкле жиһазлары белән тәмин итү.

120. Хужалык майданчыгында кер киптерү жайланмасы, киём киптерү өчен штанга, элгечләр, комлы тартма, чүп савыты, эскәмияләр булырга тиеш. Майданны киртә белән әйләндереп алырга кирәк. Майданчыкларны, ял итү урыннары элементларын төзү һәм төзекләндерү билгеләнгән таләпләргә туры китереп башкарылырга тиеш.

121. Әгәр кишәрлек территориясә күләмнәре мөмкинлек бирсә, участок чикләрендә этләр йөртү өчен майданчык урнаштырылырга мөмкин.

122. Йортлар каршындагы майданчыклар, юл йөрү һәм жәяүлеләр өчен юллар каты өслекле булырга тиеш. Каты катламнар урнаштырганда кар һәм яңгыр сулары ирекле агу мөмкинлегә каралырга тиеш.

123. Торак йортларга төзелгән жәмәгать корылмалары йортның торак өлешеннән изоляцияләнгән керү юлларына ия булырга тиеш, шул ук вакытта персоналның автотранспортын кую ишегалды территориясеннән читтә булырга тиеш.

124. Торак йортның тәрәзәләре һәм фатирларга керү урыннары урнашкан ишегалды ягыннан жәмәгать билгеләнешендәге урыннар өчен материаллар, продукция төяү рөхсәт ителми. Йөкләүне тәрәзәләре булмаган торак йортлар торецларынан, жир асты тоннельләреннән яки ябык дебаркадерлардан, юллар ягыннан башкарырга кирәк.

125. Квартал эчендәге территорияләрдә транспорт чараларын урнаштыру кешеләрнең, шулай ук жыештыру һәм махсус техниканың тоткарлыксыз хәрәкәтен тәмин итәргә тиеш.

Шәхси торак төзелеше территорияләрен жыештыру

126. Торак йортларның хужалары көн саен жир кишәрлеген (шул исәптән кардан) һәм

аның тирәсен жыештыра.

127. Шәхси торак төзелеше территориясендә түбәндәгеләр рәхсәт ителми:

127.1. йорт территориясе тышы чикләренә карны этеп чыгарырга, чүп, шлак ташларга, йорт биләмәләре территориясенә сыек көнкүреш калдыкларын агызырга;

127.2. Ишегалды һәм аның янәшәсендәге территориядән чистартылган кар һәм бозны юлларның һәм юл йөрү юлларының юл өлешенә күчерергә.

V. Территорияне төзекләндерү элементларына таләпләр

128. Түбәндәге төзекләндерү элементлары билгеләнгән тәртиптә килештерелгән проект (паспорт) һәм аның нигезендә тулысынча урнаштырыла:

- аерым торучы күрсәткечләр (стелалар);

- тышкы мәгълүмат чаралары;

- декоратив-сәнгати бизәлеш, мобиль һәм вертикаль яшелләндерү өчен жайланмалар, су жайланмалары, типлаштырылган муниципаль мебель, коммуналь-көнкүреш жиһазлары рәвешендә кече архитектура формалары;

- капитал булмаган объектлар, шул исәптән сезонлы объектлар һәм стационар булмаган сәүдә объектлары;

- аерым витриналардан һәм керү төркемнәренән тыш, биналар, корылмалар, шул исәптән капитал булмаганнарны архитектур яктан яктырту;

- фасадларның төсләре, шул исәптән декоратив-сәнгатьчә бизәлеше;

- гомуми файдаланудагы, чикләнгән файдаланудагы территорияләрне комплекслы төзекләндерү;

- кондиционерларның тышкы блокларын комплекслы урнаштыру.

мәдәни мирас объектларын саклау зоналарында урнашкан территорияне төзекләндерү элементларына проект (паспорт) мәдәни мирас объектларын саклап калу, алардан файдалану, аларны популярлаштыру һәм дәүләт саклавы өлкәсендәге вәкаләтле органнар белән килештерелә.

Территорияләрне озак һәм даими файдаланудагы төзекләндерүнең стационар элементлары, аларның күчү мөмкинлеген кулдан төшереп калдыру өчен, беркетелергә тиеш.

Төзекләндерү элементларындагы мәгълүмат Россия Федерациясенә дәүләт теле һәм Татарстан Республикасының дәүләт телләре турындагы законнар таләпләрен үтәп урнаштырылырга тиеш.

Ике һәм аннан да күбрәк тел кулланылган очракта текстлар эчтәлегә һәм техник бизәлеше буенча тигез булырга, жентекләп эшләнелгән булырга тиеш.

129. Төзекләндерү элементларын, аларны торгызу һәм ремонтлау эшләрен дә кертеп, төзекләндерү элементлары хужалары башкара

Яшелләндерү

130. Яшел үсентеләр территорияне төзекләндерүнең мәжбүри элементы булып тора.

Төзекләндерү эшләрен башкарганда гамәлдәге яшел үсентеләрне максималь рәвештә саклап калырга кирәк.

131. Авыл жирлегә территориясендә яшелләндерүнең ике төре: стационар - туфракка үсемлекләренә утырту һәм мобиль урыннарда утырту - үсемлекләренә махсус күчмә савытларга (контейнерлар, вазоннар һ.б.) утырту.

Стационар һәм мобиль яшелләндерүне рельефның табигый һәм ясалма элементларында, түбәләрендә (түбә яшелләндерү), фасадаларында (вертикаль яшелләндерү) архитектура-ландшафт объектлары (газоннар, бакчалар, чәчәк түтәлләре, куаклар һәм агачлар булган мәйданчыклар) төзү өчен файдаланалар.

132. яшелләндерү объектларын тоту - яшел утыртмаларны карау һәм яшелләндерелгән территорияләрне төзекләндерү элементларын карап тоту, зур корылмаларның конструктив элементларын аз гына деформацияләүне һәм зарарлануларын бетерү, шулай ук жәйге һәм кышкы чорда күчмә кече формаларны жыю эшләре комплексы ул.

133. Яшеллэндерү объектларында эшлэрне башкаруга карата таләпләр:

133.1. яшеллэндерү объектлары янындагы төзелеш мәйданчыкларын оештырганда проектта сакланучы буларак билгеләнгән яшел утыртмаларның бөтенлеген саклап калу чараларын күрергә кирәк: киртәләп алу, түбән һәм киң ябаларны өлешчә кисү, агач кәүсәләрен саклау юлы белән каплау, куакларның ябалдашларын бәйләү, юл кырында урнашкан үсемлекләр астындагы туфракны гравий белән күмү юлы ;

133.2. территорияне вертикаль планлаштыру, жир асты коммуникацияләрен салу, юлларны, машина юлларын һәм тротуарларны төзекләндерү яшеллэндерү алдыннан тәмамланарга тиеш;

133.3. туфрак катламын бозуга бәйле ремонт, төзелеш һәм башка эшләр башкарганда, аны яшел төзелештә алга таба файдалану өчен туфракның уңдырышлы катламын салырга һәм сакларга кирәк. Югарыда күрсәтелгән эшләрне башкарганнан соң бозылган жир кишәрлекләрен һәм үсентеләрне торгызырга кирәк. Яңадан торгызу эшләре житештерү проектында караларга тиеш;

133.4. яфрактар һәм үләнне алга таба ашлама ясау өчен өмнәргә жыярга кирәк, яки билгеләнгән тәртиптә юк итәргә;

133.5. борт биеклегә 0,5 м дан артмаган декоратив коймалар рәвешендә яшеллэндерү объекттын яклау элементларын урнаштыру яки транспорт чаралары керүгә комачаулаучы 0,5 м дан да артмаган биеклектәге баганалар кую.

134. Яшел үсентеләр хужалары:

134.1. яшел үсентеләрне саклауны һәм квалификацияле карауны тәмин итәләр;

134.2. жәй көне коры һава шартларында газоннарга, чәчәк түтәлләренә, агачларга һәм куакларга су сибүне тәмин итәләр;

134.3. газоннарның сакланышын һәм бөтенлеген тәмин итәләр;

134.4. яңа агачлар һәм куаклар утырту һәм аларны күчереп утырту, шулай ук юл, мәйданчыклар, газоннар чөлтәрен билгеләнгән тәртиптә килештерелгән проектлар буенча гына планлаштыруга үзгәрешләр кертә;

134.5. яшеллэндерү объектларында сулыклар булса, аларны чистартып тоталар һәм кимендә 10 елга бер мәртәбә чистарталар.

135. Яшеллэндерелгән территорияләрдә рөхсәт ителми:

135.1. төзелешләрне, аларның эшләвен һәм хезмәт күрсәтүен тәмин итү өчен билгеләнгән төзелешләрдән тыш, урнаштырырга;

135.2. агач һәм куакларны рөхсәтсез утырту һәм кисү, газоннарны һәм чәчәкләрне юкка чыгару;

135.3. ял итү һәм уеннар өчен бакчалар, скверлар, паркларның мемориаль зоналары газоннарында, гомуми файдаланудагы яшеллэндерү объектлары булган бульварларда урнашырга;

135.4. яшеллэндерү объектларында моның өчен махсус билгеләнгән урыннардан тыш, чаңгыда һәм чанада шуарга;

135.5. агачларга һәм башка яшел утыртмаларга гамак, таган, турник, кер киптерү өчен бау эләргә, тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын, күрсәткечләрне, игълан итүләрне, агитация материалларын, техник конструкцияләрне, юл хәрәкәтендә катнашучыларны мәгълүмати тәмин итү чараларын, баганаларга, коймаларга, реклама калканнарына, электр чыбыкларына, лампаларга, чәнечкеле коймалага эләргә;

135.6. тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын, күрсәткечләрне (бирелгән рөхсәттән, паспорттан башка), агитация материалларын, техник конструкцияләрне, юл хәрәкәте катнашучыларын мәгълүмати тәмин итү чараларын урнаштырырга;

135.7. тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын, күрсәткечләрне (бирелгән рөхсәттән, паспорттан башка), агитация материалларын, техник конструкцияләрне, юл хәрәкәте катнашучыларын мәгълүмати тәмин итү чараларын урнаштырырга;

135.8. төзелеш һәм башка материалларны, калдыкларны, чүп-чарны, бозга каршы материалларны һәм башка зарарлы матдәләрне, шулай ук ком һәм бозга каршы реагентлар белән пычранган карны, боз ватыкларын жыярга;

135.9. бакчаларга казу;

- 135.10. газоннарда һәм чәчәкләрдә йорт хайваннарын йөртәргә;
- 135.11. роторлы кар чистарту машиналарын, үсентеләргә кар элэгүне булдырмый торган, махсус юнәлешле жайланмалардан башка, файдаланырга;
- 135.12. яфракларны, үләннәрне, ботакларны яндырырга, шулай ук аларны лотокларга һәм башка суүткәргеч жайланмаларга себереп кертәргә;
- 135.13. себерелгән чүп-чарны газоннарга ыргытырга;
- 135.14. учак ягарга, шул исәптән ачык уттан файдалануны, мангаллар һәм ризыкны жылылык белән эшкәртү өчен башка жайланмалар куллануны күздә тоткан чаралар уздырырга;
- 135.15. сумала, сок чыгару өчен агачлар кисү, аларга башка механик зыян китерү;
- 135.16. житештерү һәм куллану калдыкларыннан, шул исәптән автомобиль покрышкаларыннан, территорияне төзекләндерү, авыл жирлегә территориясендә клумб оештыру өчен файдаланырга;
- 135.17. күпьяллык чәчәкләр биләгән жир кишәрлекләреннән кар чыгарырга, шулай ук суыкка чыдам үсемлекләр утырту белән мәшгуль участкаларны кардан арындырырга;
- 135.18. агач кәүсәләрен санитария таләпләре югары булган урыннардан тыш (чүп контейнерларына, жәмәгать бәдрәфләренә якин булу һ.б.) агартырга;
- 135.19. яшел территорияләрдә урнашкан скульптураларны, эскәмияләрен, коймаларны, урналарны, балалар һәм спорт жиһазларын бозарга;
- 135.20. Агач тамырларын кәүсәдән 1,5 м ераклыкта ачарга һәм агач төпләрен жир яки төзелеш калдыклары белән күмәргә;
- 135.21. транспорт чараларын, шул исәптән комплектланган (төзексез), ел фасылына карамастан, яшелләндерелгән урман парклары, парклары, бакчалары, бульвар территорияләрендә, торгызу эшләрен мәжбүри үткәру шарты белән, кирәкле эшләрен башкару очраklarыннан тыш, урнаштыру;
- 135.22. транспорт чараларын, шул исәптән комплектланган (төзексез), яшелләндерелгән территорияләрдә дөвалау, балалар уку һәм фәнни учреждениеләр, сәнәгать предприятиеләре, спорт комплекслары һәм торак кварталлар территорияләрендә, мәжбүри төзекләндерү эшләрен башкару шарты белән, кирәкле эшләрен башкару очраklarыннан тыш, урнаштыру.

Коймалар

136. Коймалар урнаштыру-төзекләндерүнең өстәмә элементы.

137. Коймалар бер-берсеннән түбәндәгечә аерыла:

- 1) билгеләү буенча (декоратив, саклагыч, икесең катнашында);
- 2) биеклегә буенча (түбән - 1,0 м га кадәр, урта-1,1-1,7 м, биек - 1,8-3,0 м);
- 3) материал төре буенча (металл, тимер-бетон һ. б.);
- 4) күз карашы өчен сизгерлек дәрәжәсе (үтә күренмәле, игътибарсыз калдыра торган);
- 5) стационарлык дәрәжәләре (даими, вакытлы, күчмә) һәм башка киртәләр..

Киртәләрен проектлау аларның урнашуына һәм гамәлдәге дөүлэт стандартларына, сертификацияләнгән эшләнмәләр каталогына, шәхси проектлау проектларына бәйле рәвештә башкарыла.

138. Мәдәни мирас объектлары территорияләрен коймалауны әлегә территорияләр өчен билгеләнгән шәһәр төзелеш регламентлары нигезендә башкарырга кирәк.

Жәмәгать, торак, рекреацион билгеләнештәге территорияләрдә тоташ һәм тимер-бетон киртәләрен проектлау рөхсәт ителми.

Сәнәгать, махсус территорияләр коймалары декоратив тимер-бетон панельләрдән ясалырга мөмкин.

Коймаларның урта һәм югары төрләрен проеклаганда жир асты корылмалары белән кисешү урыннарында ремонт яки төзелеш эшләре башкарырга мөмкинлек бирә торган коймалар конструкцияләре каралган.

Интенсив жәяүлеләр хәрәкәте зоналарында яисә төзелеш һәм реконструктив эшләр башкару зоналарында агачлар үскән очракта, саклауның башка төрләре булмаганда, 0,9 м һәм аннан күбрәк биеклектәге, 0,8 м диаметрлы һәм аннан күбрәк диаметрлы, агач токымнары, яше һәм башка характеристикаларына карап, яклау киртәләрен күздә тотарга кирәк.

Юл өслеге катламы

139. Юл өслеге авыл жирлеге территориясендә имин һәм уңайлы хәрәкәт шартлары белән тәэмин итә, шулай ук авыл жирлеге төзелешенә архитектур йөзен формалаштыра.

Төзекләндерү максатларында түбәндәге төр өслекләр билгеләнде:

1) каты (капиталь) өслекләр - монолит яисә жыелма өслекләр, шул исәптән асфальт-бетоннан, цементобетоннан, табигый таштан башкарыла;

2) йомшак (капиталь булмаган) капламалар - табигый хәлдәге, тыгызланган яки ябышучан материаллар белән ныгытылган коры катнашмаларда булган табигый яки ясалма юеш материаллардан (шул исәптән ком, вак таш, гранитлы чәчүләр, керамзит, резин крошок) ясалучы капламнар;

3) газон катламнары-үлән капламын эзерләү һәм утыртуның махсус технологияләре буенча башкарыла торган капламнар;

4) катнаш өслекләр - өслекләрнең үрелмәләрен тәшкит итүче өслекләр (рәшәткә плитәсе яки газонга баткан газ рәшәткәсе яки йомшак өслек).

140. юл өслеген каплауның төрләрен сайлауны аларның максатчан билгеләнеше нигезендә башкарырга кирәк:

1) каты - мөмкин булган йөкләнеше, характерны һәм хәрәкәт составын, проектлау вакытына гамәлдә булган янгынга каршы таләпләрне исәпкә алып;

2) йомшак - территорияләрнең аерым төрләрен (шул исәптән балалар, спорт майданчыкларын, этләрне йөртү өчен майданчыкларны, йөрү юлларын) төзекләндергәндә аларның үзенчәлекләрен исәпкә алып;

3) иң экологик буларак, газонлы һәм и катнаш өслек.

өслекнең каты төрләрендә кытыршы өслек, Коры хәлдәге эләктерү коэффициенты белән кимендә 0,6, юештә – кимендә 0,4 булырга тиеш. Жәяүлеләр коммуникацияләре территориясендә, жир өсте һәм жир асты кичүләрендә, биналарның керү төркемнәре баскычларында һәм майданчыкларында кафель, метлах плиткаларын, шома яки ясалма һәм табигый таштан ясалган плитәләргә каплау сыйфатында куллану рөхсәт ителми.

141. Кулланыла торган төр катламның колористик чишелеше формалаша торган тирәлекнең төсле чишелешен исәпкә алырга тиеш.

Баскычлар һәм пандуслар

142. жәяүлеләр коммуникацияләре юнәлеше 60 тан артык промилле авышлыкта булса, баскыч урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

Сәламәтлек саклау учреждениеләре һәм башка массакуләм кеше йөрү объектларында, инвалидлар һәм картлары йортларында урнашкан жәяүлеләр коммуникацияләрендә 50 промилльдан авышканда, баскыч белән пандуслар урнаштыруны күздә тотарга кирәк. Бордюр пандусының авышлыгы 1:12 кабул ителә.

Баскычларның төшкәндә һәм күтәрелгәндә беренче басмасын, ачык төстәге капма-каршы төстәге сызыклар белән аерып күрсәтергә кирәк.

Тышкы баскычларның барлык баскычлары киңлеге һәм биекlege буенча тигез билгеләнә..

Коймалар пандусы булмаганда, конструкцияләрдән кимендә 75 мм биеклектәге койма борты һәм култыксалар каралырга тиеш.

Пандус башында һәм ахырында юлның горизонталь участкалары тирә-юньдәгеләрдән аерылып торган текстура һәм төс белән башкарыла.

Баскыч яки пандусның ике ягы буенча да, 800-920 мм түгәрәк яки туры почмаклы, кул белән идарә итү өчен уңайлы булган һәм дивардан 40 мм ераклыкта торган култыксалар карала.

Майданчык

143. Авыл жирлеге территориясендә түбәндәге майданчыклар урнашкан: балалар уеннары өчен, өлкәннәрнең ялы, спорт белән шөгыйльләнү, чүп-чар урнаштыру, этләрне йөртү, машина

кую урыннары.

Теркэлгән мәдәни мирас һәйкәлләренә һәм аеруча саклана торган табигый территорияләр зоналарының саклау зоналары чикләрендәгә мәйданчыкларны урнаштыруны һәйкәлләргә саклау, табигаттан файдалану һәм әйләнә-тирә мохитне саклау буенча вәкаләтле органнар белән килештерергә тәкъдим ителә.

Йорт яны территорияләре, кагыйдә буларак, балалар өчен уен һәм спорт мәйданчыклары белән тәэмин ителергә тиеш.

Балалар мәйданчыклары

144. Балалар мәйданчыклары төрле яшь төркемнәре өчен аерым мәйданчыклар рәвешендә яисә яшь мәнфәгатләре буенча зоналаштырылган комплекслы уен мәйданчыклары буларак оештырыла.

Балалар мәйданчыгында территорияне төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлегенә түбәндәгеләр керә: өслекнең йомшак төрләре, мәйданчыкның газон белән тоташу элементлары, яшелләндерү, уен жиһазлары, эскәмия һәм урналар, яктырту жиһазлары.

Торак йортлар һәм жәмәгать биналары тәрәзәләреннән мәктәпкәчә яшәтәге балалар мәйданчыклары чикләренә кадәр ераклык - 10 метрдан, кече һәм урта мәктәп яшендәге балалар мәйданчыклары - 20 метрдан кимрәк, комплекслы уен мәйданчыклары 40 метрдан да ким булмаса, спорт-уен комплекслары 100 метрдан да ким булмаса тиеш.

Балалар уен мәйданчыклары контейнер мәйданчыкларынан кимендә 20 метр ераклыкта урнашырга тиеш.

145. Балалар мәйданчыклары тиеш:

145.1. жәй көннәрендә ком белән тигезсезлекләр салынган өслек планировкасы булырга тиеш;

145.2 даими рәвештә себерелергә һәм иртәнге вакытта чылатырга;

145.3. киртәләренә һәм корымаларның буялуын тәэмин итәргә, буялуын елга кимендә бер тапкыр житештерергә кирәк, ә ремонтлауны - кирәк булган саен;

145.4. транзит хәрәкәтеннән, юллардан, борылу мәйданчыкларынан, кунак тукталышларынан, калдыклар өчен контейнерлар урнаштыру мәйданчыкларынан, автотранспорт чараларын даими һәм вакытлыча саклау участкаларынан изоляцияләнгән булырга тиеш.

Травмалар булдырмас өчен, мәйдан территориясендә чыгып тора торган тамырлары яки асылмалы ботаклары, жир өстендә иске киселгән жиһазлар (стойкалар, фундаментлар) (гадәттә, турниклар һәм таганнар янында) булуы рөхсәт ителми.

Янындагы территорияләргә реконструкцияләгәндә балалар мәйданчыклары территориясендә эшләр алып бару һәм төзелеш материалларын складлау рөхсәт ителми. Яктырту жиһазлары, кагыйдә буларак, мәйданчык урнашкан территорияне яктырту режимында эшләргә тиеш. 2,5 м биеклектән түбәнрәк яктырту жиһазларын урнаштыру рөхсәт ителми.

Уен жиһазларын урнаштыру куркынычсызлыкның норматив параметрларын исәпкә алып башкарылырга тиеш.

146. Балалар мәйданчыкларын карап тоту һәм куркынычсызлыкны тәэмин итү өчен җаваплылык аларны эксплуатацияләүне гамәлгә ашыручы затларга йөкләнә.

Спорт мәйданчыклары

147. Спорт мәйданчыклары халыкның барлык яшь төркемнәрендә физкультура һәм спорт белән шөгыльләнү өчен каралган.

Спорт мәйданчыгында территорияне төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлегенә түбәндәгеләр керә: өслекнең йомшак яисә газон төрләре (жәйге чорда), спорт жиһазлары. Спорт мәйданчыклары яшелләндерелә һәм чөлтөрлө койма белән әйләндереп алына. Яшеллек мәйданчык периметры буйлап урнаштырыла, вертикаль яшелләндерү кулланырга мөмкин. Койманың биеклегә 2,5-3 м, мәйданчыкларның бер-берсенә терәлгән урыннарында биеклегә 1,2 м.

Махсус физкультура снарядлары һәм тренажерлар рәвешендәге спорт жиһазлары заводта житештерелгән кебек үк, махсус эшкәртелгән өслеге булган бүрәнэләрдән һәм борыслардан эшләнгән булырга мөмкин, имгәнүләр алуны булдырмый торган булырга тиеш (ярыклар, сколлар булмау һ.б.).

Урнаштырганда сертификацияләнгән жиһазлар каталогларына таянып эш итәргә кирәк

Ял майданчыгы

148. Торак төзелеше территориясендә тыныч ял итү һәм өлкәннәр өчен өстәл уеннары уздыру өчен билгеләнгән ял майданчыклары оештыру мөмкин. Торак йортлар тәрәзәләреннән алып тын ял итү майданчыклары чикләренә кадәр ара 10 метрдан да ким булмаса, шау-шулы өстәл уеннары майданчыклары - 25 метрдан да ким булмаса тиеш.

Ял майданчыгында төзекләндерү элементларының мәжбүри исемлегенә гадәттә каты өслек төрләре, майданчыкның газон белән тоташу элементлары, яшелләндерү, ял итү өчен эскәмияләр, эскәмияле өстәлләр, урналар (ким дигәндә һәр эскәмиядә берешәр), яктырту жиһазлары керә.

Майданчыкны плитә белән белән түшәргә киңәш ител. Ял һәм балалар майданчыкларын берләштергәндә балаларның уен зонасында каты түшәмә төрләрен түшәргә рөхсәт ителми. Парклар территорияләрендә чирәмдәге ял майданчыклары оештырылырга мөмкин.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат чаралары

149. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары.

149.1. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары техник яктан төзек һәм эстетик яктан каралган булырга тиеш.

Гамәлдәге такталардан һәм режимлы табличкалардан тыш, тышкы мәгълүмат чаралары вәкаләтле орган белән килештерелгән паспорт нигезендә һәм аның белән тулысынча яраштырып урнаштырыла һәм эксплуатацияләнә.

Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары хужалары аларны тиешенчә тәмин итә, тышкы реклама һәм мәгълүмат чаралары урнаштыру урыннарын ремонтлау һәм жыештыруны үз вакытында булдыра.

Реклама яки мәгълүмати хәбәрләр урнаштырмыйча тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чараларын урнаштыру һәм эксплуатацияләү, мәгълүмат кырын зарарлау, шулай ук тышкы реклама чараларын һәм полиэтилен пленка һәм башка материаллар белән мәгълүматны элү, ябыштыру рөхсәт ителми.

Реклама яки мәгълүмат конструкциясе хужасы территорияне төзекләндерү һәм (яки) фасадның тышкы кыяфәтен монтаждан соң (демонтаждан) өч тәүлек дәвамында торгыза. Тышкы реклама һәм мәгълүмат урнаштыру чаралары, аларда фундамент блогы булганда, фундамент блогы белән бергә демонтацияләнергә тиеш..

Объектларның тышкы реклама һәм мәгълүмат чараларын беркеткәндә корылмаларына һәм бизәкләренә зыян китерү, шулай ук аларның бөтенлеген, ныклығын һәм тотрыклылыгын киметү рөхсәт ителми

149.2. Тышкы мәгълүматны урнаштыру чаралары түбәндәге төрләр булырга мөмкин:

көйләнгән конструкция;

- декоратив панно;

- консол конструкциясе;

- түбә конструкциясе;

- витрина конструкциясе;

- гамәлгә кую тактасы;

- режимлы табличка;

- модульле конструкция;

- калкан конструкциясе;

- флаглар композициясе;

- Махсуслаштырылган конструкция.

149.3. Тышкы мәгълүматны урнаштыру чараларына гомуми таләпләр.

149.3.1. Тышкы мәгълүматны урнаштыру чараларын проектлау, әзерләү һәм урнаштыру төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре, Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният ядкарьләре) турында Россия Федерациясе законнары таләпләре, аларны саклау һәм куллану таләпләре нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

149.3.2. Тышкы мәгълүмат чаралары типлаштырылган һәм шәхси башкаруда урнаштырылырга мөмкин.

149.3.3. Тышкы мәгълүмат чараларын урнаштыру рөхсәт ителми:

1) күпфатирлы торак йортлар фасадларында:

- торак биналар чикләрендә, беренче һәм икенче катлар арасында урнаштырылган конструкцияләрдән тыш, турыдан-туры торак булмаган бина өстендә;

- торак йортның үз чикләреннән иң күбе 1,5 метрдан артмаган һәм мәгълүмат конструкциясен урнаштыручы зат били торган габаритларында урнашкан торак булмаган биналарның чикләрендә, беренче һәм икенче катлар арасында урнашкан конструкцияләрдән тыш, торак булмаган бина өстеннән турыдан-туры урнашкан конструкцияләрдә;

- тәрәзә һәм ишек уемнарының, шулай ук витраж һәм витриналарның, шул исәптән төзелгән-кушып төзелгән биналарның, әлеге Кагыйдәләрдә каралган очраклардан тыш, тулысынча яисә өлешчә ябылуы рәвешендә;

- әгәр дә бу керү төркеменең проект тәкъдире белән каралмаган булса, лоджий, балконнар конструкцияләрендә;

- бер ишек булганда бердән артык конструкция;

2) торак булмаган билгеләнештәге биналар фасадларында:

- биш каттан артык биеклектәге биналарда вертикаль консольный конструкцияләр;

- әлеге Кагыйдәләрдә каралган очраклардан тыш, икенче кат тәрәзәләренең аскы өлешеннән югарырак;

3) керү төркемнәренең козырекларында, фризларда:

- бер ишек булганда бердән артык конструкция;

- бер керү урыны булган керү төркеме фризында урнаштырыла торган яктылык тартмалары, фон конструкцияләре рәвешендә;

- витрина һәм консоль конструкцияләрдән, декоратив паннолардан тыш, фонлы конструкцияләр, яктылык тартмалары, динамик конструкцияләр;

- жемелдәүче ут куллану;

- архитектура фоны белән ярашмаган контрастлы һәм бай төсләр куллану;

4) мондый объект проектында каралмаган, 400 кв. метрдан артык майданлы административ-офис, сәүдә, мәдәни-күңел ачу, спорт объектларында

5) индивидуаль яисә күпфатирлы торак йортлар территориясендә аерым торучы конструкцияләр рәвешендә;

6) әлеге Кагыйдәләрдә каралган очраклардан тыш, биналарда тәрәзәләрне, витриналарны, аркаларны, архитектура детальләрен һәм декоратив-сәнгать бизәлешен, суперграфиканы каплаучы уемнарны пыялалау;

7) фасадның архитектура үзенчәлекләрен исәпкә алмыйча. Биналар фасадларында тышкы мәгълүмат чараларын урнаштыру вариантлары әлеге Кагыйдәләргә кушымта белән билгеләнә;

8) эркерларда, колонналарда, пилястраларда, балконнарда;

9) мемориаль такталардан 2,0 м ераклыкта;

10) адреслы атрибутиканы (урам исемнәре һәм йорт номерлары күрсәткечләре) каплый торган;

11) 2 каттан артык биеклектәге биналарның тонык торецларда;

12) декоратив паннолар, модуль конструкцияләрдән, шулай ук автозаправка станцияләрендә күләмле-пространство композицияләре рәвешендәге конструкцияләрдән, банк операцияләрен башкаручы оешмалар өчен щит, витрина, консоль конструкцияләреннән тыш, алмаш мәгълүмат белән.

13) мәгълүмат кырының гомуми майданыннан 10% тан артык булган мәгълүматка “Кулланучылар хокукларын яклау турында” Федераль законның 9 статьясы (оешманың фирма атамасы (исеме), аның урнашу урыны (адресы) һәм аның эш режимы турында мәгълүмат), ә атап

әйткәндә, товарлар һәм хезмәт күрсәтүләр, биналарны арендау, сату турында юнәлешләр, билгеләүләр, модуль конструкцияләр, шулай ук щитлы һәм витринлы конструкцияләр рәвешендә элмә такталардан һәм витрин конструкцияләрдән тыш;

14) текст мәгълүматыннан башка гына сурәتلәрне үз эченә алган;

15) архитектур фасад фонының төсө буенча ярашмаган;

16) яктырту өчен ачык ысул кулланып;

17) тукума материалларын эзерләүдә флаг композицияләреннән, шулай ук 6,0 м дан артык озынлыкта яктырткыч тартмалар рәвешендәге дивар конструкцияләреннән тыш;

18) мәгълүмат конструкциясенә бер төрән кулланып, мәгълүматны кабатлы торган, түбәндәгеләрдән тыш:

- Россия Федерациясе дәүләт теле һәм Татарстан Республикасы дәүләт телләре турындагы законнар таләпләрен үтәү нигезендә башкарылган мәгълүмат;

- Берничә урам киселешендә яисә ике урам арасындагы территориядә урнашкан бинаның һәр фасадында урнаштырылган мәгълүмат;

- автозаправка станцияләре фасадларында урнаштырылган мәгълүмат;

19) кабартылган конструкцияләр, штендерлар рәвешендә;

20) түбәнең (парапетның, фризның) өске ноктасыннан югарырак төзелешле кушып төзелгән биналар (тамбурларны да кертеп);

21) жемелдәүче ут кулланып;

22) телефон номерларын, сайтларны, электрон почта адресларын күрсәтеп.

149.3.4. Средства наружной информации подлежат демонтажу при изменении фасада здания в местах их размещения в случаях:

- бинаның фасадның тышкы кыяфәтен үзгәртү белән бәйлә катлылыгын арттыру;

- фасадның тышкы үзгәрешләре белән бәйлә кат биеклеген арттыру яки киметү;

- суперграфиканы күздә тоткан фасадның төс чишелешен үзгәртү;

- фасадтагы уемнарның габаритларын арттыру;

- төзелеш майданын арттыру, төзелгән-янкормалы объектлар (капиталь, капитал булмаган объектлар) оештыру;

- фасадның архитектур үзенчәлекләрен үзгәртү, шул исәптән архитектура детальләрен урнаштыру, декоратив-сәнгати бизәлеш, керү төркемнәрендәге козырекларны урнаштыру.

149.4. Тышкы мәгълүматны урнаштыру чараларының аерым төрләренә карата таләпләр.

149.4.1. Элмә конструкция - стационар булмаган сәүдә объектларындагы диварларның тышкы өслегендә, фризларда, козырекларда, биналар фронтонарында, керү яки тәрәзәләр (витриналар) өстендәге, дивар өслегеннән 0,2 м ераграк булмаган тәрәзәләр арасында, фон яки фонсыз конструкция, яктылык тартмасы, беркетү элементларыннан, текст мәгълүматыннан, декоратив элементлардан һәм (яки) тамгалардан яисә дивар өслегенә турыдан - туры китерелгән сурәتلәрдән торган мәгълүмат конструкциясе.

Дивар конструкцияләрен урнаштыру рөхсәт ителми:

1) стационар булмаган объектның, бинаның катлары тәрәзәләре арасындагы биеклектән 2/3 артык биеклектә.

2) бинаның тәрәзәләре арасындагы простенка биеклегеннән 1/2 артык биеклектә, стационар булмаган сәүдә объектында арка тәрәзәләре булган очракта;

3) текстлы мәгълүматның биеклегенә фриз биеклегеннән 2/3 артык (шул исәптән төзелгән-кушып төзелгән биналардан);

4) Биеклегенә белән фриз биеклегеннән кимрәк яки аннан да югарырак булган бер катлы биналарда (шул исәптән кушып төзелгән биналарда), керү төркемнәрендә, стационар булмаган сәүдә объектларында фризда фонлы конструкцияләр һәм яктылык тартмалары рәвешендә;

5) стационар булмаган сәүдә объектының бина фронтоны биеклегеннән 1/2 дән артык биеклектә;

6) козыректа биеклегенә 0,5 м артык;

7) фасад озынлыгының 70% артык озынлыкка;

8) в пределах первого этажа высотой более 0,5 м, длиной более 50% простенка при размещении между проемами и высотой более 1,5 м, длиной более 50% простенка на угловых участках;

9) конструкциянең әлеге кагыйдәләре белән билгеләнгән озынлыгының 50% тан артыгракка арттырылган башка телләрдәге мәгълүматны кулланганда;

10) төрле телләрдәге язуларның гадәти булмаган үлчәмнәрен һәм шрифтларын кулланып;

11) жир өсте тигезлегеннән конструкциягә кадәр 0,6 м дан түбәнрәк, беренче, цоколь яки подвал катларының тышкы стеналары өстендә урнаштырганда;

12) икенче каттан югарырак: проемнар булганда, тоташ пыялалау, фриз, фронтон булмаганда һәм тәрәзәара простенканың биеклегенә конструкцияне урнаштыру күздә тотылган тәрәзә проемының ике биеклегеннән артып киткән очрактан тыш;

13) тоташ пыялада икенче каттан югарырак урнаштырганда бер конструкциядән артык санды;

14) урамга чыга торган (урамнарны төзүнең алгы сызыгын формалаштыручы) биналарда, стационар булмаган объектларда, төп һәм ян фасадларда фонлы конструкцияләр һәм ут тартмалары рәвешендә;

15) бер-берсе өстендә фон конструкцияләре һәм яктылык тартмалары рәвешендә, бу Кагыйдәләрдә каралган очрактан тыш;

16) бинага, стационар булмаган сәүдә объектларына, керү төркеменә, козырекларга өслеге параллель булмаган фризда фонлы конструкцияләр һәм яктылык тартмалары рәвешендә;

17) бинада, стационар булмаган объектта фонлы конструкцияләр фоны төсен фриз төсеннән аерылып торган итеп куллану;

18) беренче яки аннан да түбәнрәк каттан булган уемнар арасында урнаштырганда фон конструкцияләре һәм ут тартмалары рәвешендә;

19) алмаштырыла торган мәгълүмат белән;

20) диварның алгы ягында турыдан-туры дивар өслегенә төшерелгән, дивар конструкцияләренең башка төрләрен куллануны күздә тоткан рәсемнәр белән;

21) мәгълүмат тапшыруның динамик ысулын файдаланып;

22) конструкцияне рәхсәт (киләштерү) нигезендә урнаштырырга тиешле урын өстендә урнаштырылган түбә конструкциясе булган очракта, дивар конструкциясе белән бердәм мәгълүмати эчтәлекле берләштерелгән түбә конструкциясеннән тыш, гамәлдә булу вакыты чыкмаган, фронтонда, югары катның фризасында (бер эшчәнлек турында гомуми мәгълүмат);

23) мәдәни мирас объектларында 0,5 м дан зуррак биеклектә;

24) түбә ясылыгын бина стенасыннан, стационар булмаган сәүдә объектыннан карниз дәрәжәсеннән алып скат түбә очына кадәр 3,0 м дан да ким булмаган биеклектә аера торган карниз биеклегеннән югарырак;

25) бердән күбрәк конструкция күләмендә түбә ясылыгын бинаның, стационар булмаган объектның стенасыннан аера торган карниз дәрәжәсеннән югарырак.

26) вертикаль тәртиптә:

- бинада биш каттан түбәнрәк урнашканда;

- ут тартмалары һәм фон конструкцияләре рәвешендә;

- бинада бердән артык;

- 3 метрдан кимрәк булган киңлектә;

- 3 метрдан ким;

- ике һәм аннан да күбрәк баганага;

- түбә конструкциясе булганда;

- бинаның, корылманың гомуми атамасын чагылдырмаганда;

27) корылмаларның гомуми атамасын чагылдырмаган, 400,0 кв. м. ким булган мәйданлы, шул исәптән капитал булмаган бинаның, корылманың фасад (фриза, фронтон) башында бердән артык, беркатлы биналардан тыш;

28) цоколь һәм подвал катының тышкы диварлары чикләрендә, биеклегенә 0,3 м дан артык.

149.5.2. Декоратив панно - гомуми мәйданы 1500 кв. метрдан артык булган сәүдә - офис, мәдәни-күңел ачу, житештерү, склад һәм спорт өчен билгеләнгән аерым объектлар фасадларында гына урнаштырыла торган мәгълүмат конструкциясе.

Әлеге конструкциянең мәгълүмати кыры ныклы яки тукума өслектә башкарылырга тиеш, мәгълүмати кыр һәм каркасның тоташу урыннары яшерелергә һәм кырыйлары декоратив бизәлгән (шул исәптән багет, сәнгать декоры элементлары) булырга тиеш.

Декоратив панноларны урнаштыру рөхсәт ителми:

- 1) беренче каттан түбәнрәк;
- 2) тарихи территорияләр чикләрендә, уздырыла торган чаралар турында мәгълүмат урнаштыру өчен билгеләнгән аерым торучы мәдәни-күңел ачу, спорт билгеләнешендәге объектлар фасадына урнаштырыла торган конструкцияләрдән тыш;
- 3) витриналардан кала, ишек һәм тәрәзә уемнары арасында;
- 4) эчке яктылыктан башка баннер тукуыма кулланып;
- 5) мәгълүмат тапшыруның динамик ысулыннан файдаланып;
- 6) жир кишәрлеге чикләрендә аерым торучы калкан конструкцияләре булганда яки мондый конструкцияләр урнаштыру мөмкинлекләре булганда тарихи территорияләр чикләрендәге биналар фасадында..

149.4.3. Консоль конструкциясе-бинаның фасады яссылыгына туры почмак астында урнаштырыла торган мәгълүмат конструкциясе, диварның тышкы өслегенә кечкенә конструкцияләр рәвешендә стационар булмаган сәүдә объектының почмак участкаларында урнашкан.

Консоль корылмалар урнаштыру рөхсәт ителми:

- 1) биекlege һәм озынлыгы 1,0 м дан артык;
- 3) фасад өслегеннән 0,2 метр ераграк арада;
- 4) бер-берсеннән 10 метрдан якынарак арада;
- 5) фасад краеннан 0,2 метрдан артык һәм жир дәрәжәсеннән алып конструкциянең түбән ягына кадәр 2,5 метрдан кимрәк ераклыкта;
- 6) турыдан-туры бинага керү юллары өстендә ;
- 7) вертикаль-тарихи территорияләр чикләрендә урамга чыга торган биналарның фасадларында (әлеге урамнар төзелешенә алгы линиясен формалаштыра торган) ;
- 8) 1959 елга кадәр төзелгән тарихи биналарда, мәдәни мирас объектларында, металлодекор кулланмыйча;
- 9) банк операцияләрен гамәлгә ашыручы оешмалар өчен консоль корылмалардан тыш, мәгълүмат тапшыруның динамик ысулын кулланып.

149.4.4. Түбә конструкциясе-әлеге бинаның гомуми мәйданының 100% ын алып торган, стационар булмаган сәүдә объектының яссы түбәсенә (парапетаның) өске тамгасыннан тулысынча яисә бинаның кыёк түбәсеннән (конька) югары ноктасына кадәр булган оешма тарафыннан урнаштырыла торган яктылык хәрәфләре һәм символлар (логотиплар, саннар, билгеләр, нәфис элементлар) рәвешендәге күләмле мәгълүмат конструкциясе.

Түбә конструкцияләрен урнаштыру рөхсәт ителми:

- 1) текст мәгълүматының биекlege:
  - 0,5 м дан артык - стационар булмаган сәүдә объектларының бер катлы биналары өчен;
  - 2,0 м дан артык - 2-5 катлы биналар өчен;
  - 2,5 м дан артык - 6-9 катлы биналар өчен;
  - 3,0 м дан артык - 10-15 катлы биналар өчен ;
  - 4,0 м дан артык-16 һәм аннан да күбрәк катлары булган биналар өчен;
  - биеклек буенча чикләүләрсез-төзелеш мәйданы 15 мең кв. метрдан артык булган зур сәүдә үзәкләре биналары өчен;
- 2) озынлыгы:
  - фасадның төгәлләнү озынлыгынан 1/2 дән артык;
  - фасадның (парапет) йомгаклау өлешендәге биеклекләренә төгәлләнү фрагменты озынлыгының 2/3 еннән артыгы;
- 3) күпфатирлы торақ йортларда;
- 4) Россия Федерациясе дәүләт теле һәм Татарстан Республикасы дәүләт телләре турындагы законнар таләпләре нигезендә башкарылган мәгълүматны кабатлы торган конструкцияләрдән тыш, бинада, стационар булмаган сәүдә объектында бердән артык;
- 5) рөхсәт белән билгеләнгән һәм әлеге бинада гамәлдә булу срогы чыкмаган түбә жайланмасы рәвешендәге реклама конструкциясе булган очракта;
- 6) әлеге бинада рөхсәт (киләшү) нигезендә билгеләнгән гамәлдә булу срогы тәмамланмаган, вертикаль тәртиптә, фронтоңда, югары каттагы фризында көйләнгән

конструкция булганда, түбә конструкциясе белән бердәм мәгълүмат эчтәлеге белән берләшкән көйләнгән (настенная) конструкциядән тыш (бер эшчәнлек турында гомуми мәгълүмат);

7) алмаштырыла торган мәгълүмат белән;

8) мәгълүмат тапшыруның динамик ысулыннан файдаланып;

9) Өстәмә символларның биекlege (логотиплар, цифрлар, билгеләр, нәфис элементлар) текст мәгълүматы биекlegenен $1/3$ өлешеннән артык.

149.4.5. Стационар булмаган сәүдә объекты, бинадагы витрина пияласының эчке ягыннан, тәрәзә проемы, каркастан, декоратив-рәсмиләштерелгән крайлар белән мәгълүмати кырдан, асылмалы элементлардан торган, тәрәзә проемы майданыннан $1/4$ тән артмаган (биекlege буенча витрина пияласының яртысы һәм озынлыгы буенча витрина пияласының яртысы) фон конструкциясе яки яктылык тартмасы рәвешендәге мәгълүмати конструкция витрина конструкциясе дип атала.

Витрина конструкцияләрен урнаштыру рөхсәт ителми:

1) майданы 2,0 кв. м булган тәрәзә уемында;

2) витринаның пиялалануыннан алып витрин конструкциягә кадәр, бина ягыннан 0,15 м дан да кимрәк ераклыкта;

3) тәрәзә үрелеше бүленүен исәпкә алмыйча;

4) витринаның пиялалы өслеген төсле буяулар һәм декоратив пленкалар каплау рәвешендә;

5) пиялалы витринаны яктылык тартмалары белән алмаштыру юлы белән;

6) мәгълүмат тапшыруның динамик ысулыннан файдаланып;

7) витрина конструкцияләре арасында 1,5 метрдан ким аралыкта.

149.4.6. Учреждение тактасы, режимлы табличка - кулланучыларга житкерү өчен билгеләнгән мәгълүмат конструкцияләре. Аны күрсәтү "Кулланучылар хокукларын яклау турында" Федераль законның 9 статьясы нигезендә билгеләнә. Анда оешманың, шәхси эшмәкәрнең оештыру-хокукый рәвешенә бәйсез рәвештә фирма исеме (атамасы), аларның урнашкан урыны (адресы) һәм эш режимы күрсәтелә. Өлеге мәгълүмат конструкцияләре бинада, стационар булмаган сәүдә объектында яки коймада, төп керү урыннарыннан уң һәм (яисә) сул ягында, яки керү төркемнәрен пиялалауларында (режимлы табличка) урнаштырыла.

Учреждениеләр тактасында, режим табличкасында урнаштырыла торган мәгълүмат Татарстан Республикасының ике дәүләт телендә дә кулланучыларга житкерелергә тиеш.

Учреждение тактасы, режим табличкасы урнаштыру рөхсәт ителми:

1) озынлыгы 0,6 м артык һәм 0,8 м дан артык биеклектә (учреждениеләр тактасы);

2) озынлыгы 0,4 м артык һәм 0,6 м дан артык биеклектә (режим табличкасы);

3) 0,6 м дан артык озынлыкта һәм 0,4 м дан артык биеклектә (керү төркемнәренен пияласында трафарет матбугатын төшерү методы белән урнаштырыла торган режим табличкасы);

4) оештыру-хокукый рәвешенә бәйсез рәвештә, бер оешма өчен икедән артык, шәхси эшмәкәр өчен бер бинада, стационар булмаган сәүдә объектында, коймаларда бердән артык;

5) материал буенча охшаш булмаган, аның конструкциясе ясалган зурлыгы буенча аерылып торучылар;

6) керү төркемнәренә (ишекләр) трафарет матбугаты ясау ысулы белән башкарылган (бердән артык);

7) киртәләрдәге элмәләрдән (вывеска) тыш, яктырткычлар кулланып;

8) фонсыз конструкцияләр рәвешендә;

9) Керүнең бер ягында икедән артык;

10) киртә секциясеннән читтә;

11) төзелештә, үтә күренмәле киртәләрдә, баскычларда, балконнар, лоджийларда;

12) жәмәгать туклануы стационар предприятиеләре каршындагы сезонлы кафе конструкцияләрендә;

14) киртә биекlegenнән югарырак;

15) мәгълүмат тапшыруның динамик ысулыннан файдаланып.

149.4.7. Модульле конструкция-бер бинада оештыру-хокукый формасына бәйсез рәвештә берничә оешма, шәхси эшмәкәрләрне, бердәм блокка берләштерелгән модульләр рәвешендә

кулланыла торган элмә тактасының бер төре, ул урнашкан бинада яки аның янәшәсендәге шундый бина яки жир участогында эксплуатацияләүгә бирелгән яки аңа парковка урыннары оештыру өчен бирелгән жир участогы белән чиктәш жирдә урнашкан.

Модуль конструкция түбәндәгеләр рәвешендә урнаштырылырга мөмкин:

- декоратив панно;
- консоль корылма;
- керү төркемнәрен пыялалаудан тыш элмә такталар, режим табличкалары;
- эре форматтагы күләм-киңлек композициясе.

Модульле конструкцияләргә, әлеге пунктта каралган үзенчәлекләренә үтәгәндә, мәгълүмат конструкциясенә тиешле төре өчен билгеләнгән таләпләр кагыла.

Модульле корылмалар урнаштыру рөхсәт ителми:

- 1) биеклегә 6,0 м дан артык һәм 2,0 м дан да кимрәк (консоль корылмалар););
- 2) тарихи территорияләр чикләрендә урамга чыга торган (бу урамнарны төзүнең алгы сызыгын төзи торган) биналар фасадларында (консоль корылмалар);
- 3) биш каттан артык биеклектәге биналарда (консольная корылмалар);
- 4) күпфатирлы торак йортлар фасадларында, кушып төзелгән биналардан тыш (консоль корылмалар);
- 5), 1959 елга кадәр төзелгән тарихи биналар һәм мәдәни мирас объектларында (консоль корылма);
- 6) бер блокта һәм бер бинада модульле элементларның мәгълүмат кырын эзерләүнең төрле материалларын һәм яктырту ысулларын куллану;
- 7) бер конструкциядә кимендә өч модульле элемент саны белән;
- 8) декоратив панно рәвешендәге модульле конструкция булганда консольныйлар;
- 9) кронштейн рәвешендә модульле конструкция булганда декоратив панно рәвешендә;
- 10) бер корылма рәвешендә бер бинада икедән артык блок;
- 11) биеклегә һәм озынлыгы 1,5 метрдан артык (гамәлгә кую тактасы, режимлы табличка);
- 12) простенка озынлыгынан 2/3 артык булган озынлыкта (гамәлгә куелган такта, режимлы табличка);
- 13) Керүнең бер ягыннан бердән артык (гамәлгә кую тактасы, режимлы табличка).

149.4.8. Щитлы корылма - эчке яки тышкы яктырту белән, биеклегә 4,0 м дан артмаган, фундаменттан, каркастан, декоратив элементлардан, каты нигезле мәгълүмат кырыннан торган аерым тора торган мәгълүмат корылмасы.

Щит корылмаларын урнаштыру рөхсәт ителми:

- 1) оешманың, индивидуаль эшкуарның бинасы һәм урнашкан урыны булган хужаның, кулланучының, шулай ук аны эксплуатацияләү яисә парковка урыннарын оештыру өчен бирелгән жир кишәрлегеннән читтә урнашкан жир кишәрлеге чикләре;
- 2) фундаментны декоратив бизәлешеннән башка тирәнәйтү техник мөмкинлегә булмаган очракларда;
- 3) бер жир участогы чикләрендә, гамәлдәге төзелеш, янгын һәм санитария нормаларын һәм кагыйдәләрен исәпкә алып, территорияне төзекләндерү буенча бина проект карары белән нигезләнмичә, бердән артык яисә аерым торучы башка мәгълүмат конструкциясе булганда;
- 4) бердән артык яисә проектта каралмаган жир участогы чикләрендә аерым торган башка мәгълүмат конструкциясе булган очракта;
- 5) стационар булмаган сәүдә объекты, индивидуаль яисә күпфатирлы торак йорт белән шөгыйльләнүче жир кишәрлеге чикләрендә;
- 6) конструкция фундаментыннан бинаның нигезенә кадәр 6,0 м ераклыкта;
- 7) тротуарларда һәм жәяүлеләр өчен юлларда, машина кую урыннары өчен билгеләнгән урыннарда;
- 8) яшел утыртмалар (агачлар, куаклар) урынына;
- 9) агач кәүсәләреннән 5,0 м ераклыкта уемланган фундамент булган;
- 10) ясаганда профнастил, тукума материаллар куллану;
- 11) мәгълүмати конструкциянең декоратив-сәнгатьчә бизәлешеннән башка;
- 12) уртақ файдалану территориясе чикләрен билгеләүче, кызыл линия белән чиктәш жирдә жир кишәрлеге чигеннән 6,0 м якынарақ арада;

13) мәгълүмат тапшыруның динамик ысулын файдаланып.

149.4.9. Флаг композициясе-нигездән, бер яки берничә флагштоктан һәм йомшак тукумадан (мәгълүмат кырларыннан) торган аерым тора торган мәгълүмат конструкциясе.

Флаг композицияләрен урнаштыру рөхсәт ителми:

1) оешманың, индивидуаль эшкуарның бинасы һәм урнашкан урыны булган хужаның, кулланучының, шулай ук аны эксплуатацияләү яисә парковка урыннарын оештыру өчен бирелгән жир кишәрлегеннән читтә урнашкан жир кишәрлеге чикләре;

2) фундаментны декоратив бизәлешсез тирәнәйтү техник мөмкинлеге булмаган очракларда;

3) бер жир участогы чикләрендә, гамәлдәге төзелеш, янгын һәм санитария нормаларын һәм кагыйдәләрен исәпкә алып, территорияне төзекләндерү буенча бина проект карары белән нигезләнмичә, бердән артык яисә аерым торучы башка мәгълүмат конструкциясе булганда;

4) әлеге объект проектында каралмаган жир кишәрлеге чикләрендә аерым торган бүтән мәгълүмат конструкциясе яисә бердән артык булганда;

5) стационар булмаган сәүдә объекты, индивидуаль яисә күпфатирлы торак йорт белән шөгыйльләнүче жир кишәрлеге чикләрендә;

6) конструкция фундаментыннан бинаның нигезенә кадәр 6,0 м ераклыкта;

7) тротуарларда һәм жәяүлеләр кичүендә, юлларда, машина туктау һәм машина кую урыннары өчен билгеләнгән урыннарда;

8) яшел утыртмалар (агачлар, куаклар) урынына;

9) агач кәүсәләреннән 5,0 м якын ераклыкта тирәнтен фундаментка ия булганнар;

10) Киңлеге буенча флагштоклар арасыннан зуррак булган мәгълүмати кыр габаритлары белән.

149.4.10. Махсулаштырылган конструкция - халыкны яклау һәм куркынычсызлыкны тәмин итү өлкәсендә социаль әһәмиятле мәгълүмат, шулай ук спорт-, мәдәни-массакуләм чаралар турында мәгълүматны халыкка хәбәр итү өчен билгеләнгән аерым мәгълүмати конструкция. Ул нейтраль төсле материал белән тышланган фундаменттан, каркастан, 3 гектардан артык майданлы эре сәүдә һәм спорт-, мәдәни-күңел ачу комплексларының жир кишәрлекләрендә урнаштырылган видеосурәтләрне күрсәтә торган электрон экран рәвешендәге мәгълүмати кырдан тора.

Махсулаштырылган конструкцияләргә урнаштыру рөхсәт ителми:

1) оешманың, индивидуаль эшкуарның, шулай ук аны эксплуатацияләү яисә парковка урыннарын оештыру өчен бирелгән жир кишәрлегенә бинасы һәм урнашкан урыны булган милекчесенә, хужасына, кулланучысына булган жир кишәрлеге чикләрендә;

2) фундаментны декоратив бизәлешеннән башка тирәнәйтү техник мөмкинлеге булмаган очракларда;

3) бер жир участогы чикләрендә, гамәлдәге төзелеш, янгын һәм санитария нормаларын һәм кагыйдәләрен исәпкә алып төзелгән территорияне төзекләндерү буенча бина проект карары белән нигезләнмичә, бердән артык яисә аерым торучы башка мәгълүмат конструкциясе булганда;

4) артык яисә проектта каралмаган жир участогы чикләрендә аерым торган башка мәгълүмат конструкциясе булган очракта;

5) стационар булмаган сәүдә объекты, индивидуаль яисә күпфатирлы торак йорт белән шөгыйльләнүче жир кишәрлеге чикләрендә;

6) конструкция фундаментыннан бинаның нигезенә кадәр 6,0 м ераклыкта;

7) тротуарларда һәм жәяүлеләр юлларында, автомобиль һәм урыннары өчен билгеләнгән урыннарда;

8) яшел утыртмалар (агачлар, куаклар) урынына;

9) агач кәүсәләреннән 5,0 м ераклыкта тирәнтен фундаментка ия булганнар;

10) профнастил, тукума материаллары эерләгәндә кулланыла.

149.4.11. Мәгълүмат урнаштыру чараларын һәм реклама конструкцияләрен урнаштыруны проектлаштыру

Россия Федерациясе законнары нигезендә, биналарда, корымаларда, төзелешләрдә билгеләнә торган мәгълүматны урнаштыру чараларын яки мәгълүмат урнаштыруның чыгарыла

торган чараларын кулланып кулланучыларга мәгълүматны тарату, житкерү яисә ачу, шулай ук биналарда, төзелешләрдә, корылмаларда реклама конструкцияләрен кулланып тышкы реклама тарату - мәгълүмат яки реклама конструкцияләре урнаштыру чаралары хужалары тарафыннан гамәлгә ашырыла.

Мәгълүмат яки реклама конструкцияләрен урнаштыру чаралары хужалары тарафыннан эшләнелә торган сәнгати-композицион чишелеше, бина, төзелеш, корылманың (алга таба - фасад схемалары) мәгълүмати яисә мәгълүмати-реклама бизәлеше схемалары, дизайн-проектлар, индивидуаль (махсус) дизайн-проектлар, мәгълүмат яисә реклама конструкцияләрен урнаштыруның тышкы кыяфәте һәм аларны урнаштыруның композицион чишелешләре буенча башка материаллар, әлегә Кагыйдәләр таләпләренә туры килергә тиеш.

Мәдәни мирас объектлары статусы булган биналарда, ачыкланган мәдәни мирас объектларында мәгълүмат урнаштыру чараларын проектлаштыру һәм аларны урнаштыру Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасының мәдәни мирас объектлары турындагы законнары нигезендә башкарылырга тиеш.

Гомуми файдаланудагы территорияне (урамнар һәм юллар, майдан, бульвар) мәгълүмати-реклама белән бизәү концепциясен, тиешле дизайн-проектларга һәм индивидуаль (махсус) дизайн-проектларга туры килгән бинаны, төзелешне, корылманы бизәүнең фасад схемасын, мәгълүмат урнаштыру чаралары эскизларын (алга таба - эскиз планын) эшләгәндә исәпкә алырга кирәк:

- индивидуаль архитектура яки индустриаль житештерү проектлары буенча башкарылган фасадларның архитектур үзенчәлекләре һәм төрле архитектура стилиндәге биналарның функциональ билгеләнеше;

- объектны урнаштыру урыны (тарихи яки табигый ландшафтта, авыл жирлекләре төзелешендә урнашкан)

- шәһәрнең архитектура-планлаштыру структурасында доминант әһәмияткә ия архитектура ансамбльләре, төзелештә уникаль биналар һәм корылмалар, шулай ук югары ижтимагый һәм социаль әһәмияткә ия объектлар булу.

- Күрсәтелгән мәгълүмат урнаштыру чараларының һәм / яки реклама конструкцияләренең тышкы күренеше әйләнә-тирәдәге төзелешнең архитектур йөзе белән гармонияле булырга тиеш. визуаль кабул итү бассейнында булган тышкы реклама һәм мәгълүматның башка объектларына карата дисгармонияле конструкцияләре булдырмакка кирәк. Биналарда һәм корылмаларда мәгълүмат һәм реклама конструкцияләре урнаштыру өчен сәнгать-композиция чишелешен сайлауның төп принциплары түбәндәгеләр:

- архитектура үзенчәлеген, декоратив бизәлешне, тектоника, пластикны, шулай ук фасадларны максатчан һәм ирекле кабул итүне саклау;;;

- уңайлы визуаль киңлек булдыру;;

- предприятие, оешма, учреждение эшчәнлегә турында потенциал кулланучыга мәгълүмат житкерүне жиңел һәм һәркем файдалана алырлык режимда тәэмин итү.

Бина, корылма, төзелеш фасадының кыйммәтле бизәкләү өслекләрендә (таш, терразит, керамика, фактуралы) дивар конструкцияләрен ныгыту, максималь саклау максатыннан, әлегә өслеккә минималь йогынты белән башкарылырга тиеш.

Биналарда һәм корылмаларда мәгълүмат урнаштыру чараларын һәм реклама конструкцияләрен урнаштыру проектлаштырылганда тәрәзә, ишек һәм арка проемнарын, витрина, балкон һәм лоджийларны, объектларның фасадларының архитектура детальләрен (шул исәптән карнизлар, фризлар, пилястра, медальоннар, орнаментлар һ.б.) каплау һәм колонналарда, балконнарда, лоджияләрдә, витражлар һәм тәрәзәләрнең эчке яки тышкы өслекләрендә мәгълүмати яки реклама бизәлеше элементларын яки конструкцияләрен урнаштыруны күздә тотмаска кирәк.

Биналар, корылмаларның архитектур - сәнгать күренешен начарайта торган һәм архитектура объектларын һәм территорияне визуаль кабул итүне начарайтучы мәгълүмат һәм реклама конструкцияләрен урнаштыру рөхсәт ителми.

VI. Коммуникацияләрен төзегәндә, ремонтлаганда, реконструкцияләгәндә жир эшләрен

үткәругә төп таләпләр

150. Грунт ачу яки юл өслекләрен ачу (жир асты коммуникацияләрен салу, реконструкцияләү яки ремонтлау, субай һәм шпунт сугу, электр тапшыру, элемент баганаларын урнаштыру (алмаштыру), ут баганалары, грунт планлаштыру, инженерлык эзләнүләре вақытында эшләү һәм башка эшләр) белән бәйле эшләр ТР Мөслим муниципаль районы Башкарма комитетының вәкаләтле органы тарафыннан бирелгән язма рәхсәт (жир эшләрен башкаруга ордер) булганда гына башкарыла.

151. Авыл жирлеге территориясен төзекләндерү белән бәйле Жир, төзелеш һәм ремонт эшләрен оештыру һәм үткәру, жир эшләрен башкару өчен ордер рәсмиләштерү һәм алу тәртибе ТР Мөслим муниципаль районы Башкарма комитеты хокукый актларының билгеләнгән таләпләре нигезендә башкарыла.

152. Яшел үсентеләрне сүтү яки күчәрәп утырту кирәк булса, билгеләнгән тәртиптә ТР Мөслим муниципаль районы Башкарма комитеты күрсәтмәсен рәсмиләштерергә һәм яшел үсентеләрне сүтәргә яки күчәрәп утыртырга кирәк.

153. Авыл жирлеге юллары буенча хәрәкәтне вақытлыча чикләү яки туктату ТР Мөслим муниципаль районы Башкарма комитетының вәкаләтле органы тарафыннан бирелә торган рәхсәт нигезендә, заказчылар һәм эш житештерүчеләр, эш сроклары, урап узу мөмкин маршрутлары турындагы барлык кирәкле мәгълүматларны үз эченә алган мәгълүмати щит юлның ике ягыннан да мәжбүри урнаштырылып эшләнәргә тиеш. Күрсәтелгән щитның формасы һәм эчтәлеге рәхсәт бирү буенча муниципаль хезмәт күрсәтүнең тиешле административ регламенты белән билгеләнә.

154. срогы чыккан ордерлар буенча коммуникацияләр төзегәндә, ремонтлаганда, реконструкцияләгәндә жир эшләре үткәру үз белдеге белән таныла.

VII. Уңайлы мохиткә аерым таләпләр

155. Торак мохитне, урамнарны һәм юлларны, мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтү объектларын төзекләндерү объектларын проектлаганда торак пунктларның өлкән яшьтәге затлар һәм инвалидлар өчен уңайлы мохитен, әлеге объектларны өлкәннәр һәм инвалидларның йөрүенә ярдәм итә торган элементлар һәм техник чаралар белән тәэмин итүне күздә тотарга тәкъдим ителә.

Өлкән яшьтәге кешеләр һәм инвалидларның йөрүенә ярдәм итә торган техник чаралар һәм жиһазлар проектлау, төзү, урнаштыру заказчы тарафыннан расланган проект документларына туры китереп яңа төзелештә гамәлгә ашырылырга тәкъдим ителә.

VIII. Тирә-юнь территорияләрен төзекләндерүдә биналар (алардагы урнашу урыннары) һәм корылмалар милекчеләренең катнашу тәртибе

156. Авыл жирлеге территорияләренең тиешле санитар торышын тәэмин итү, әйләнә-тирә мохитне саклау һәм аны пычратудан саклау чараларын гамәлгә ашыру максатларында, аларны жыештыру һәм санитар тәртиптә тоту өчен хужалык итүче субъектларга һәм физик затларга, тирә-юнь территорияләре буларак беркетелә.

157. Территорияләрен (жир кишәрлекләрен) жыештыру, чистарту һәм санитар карап тоту эшләрен башкару бурычлары, оештыру-хокукый формасына бәйсез рәвештә, физик һәм юридик затларга түбәндәге тәртиптә йөкләнә, әгәр законда яки килешүдә башкасы каралмаган булса:

157.1. идарәче оешмалар-күпфатирлы йортларның йорт яны территориясе, шулай ук төп фасад ягыннан 5 м радиуста яки урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта) күп фатирлы йорт яны территориясе);

157.2. социаль өлкә учреждениеләре (мәктәпләр, мәктәпкәчә учреждениеләр, мәдәният, сәламәтлек саклау, физкультура һәм спорт учреждениеләре) - бирелгән жир участогы чикләрендә территория, шулай ук төп фасад ягыннан 10 м радиуста йә урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта) башка яктан-10 м радиуста;

157.3. күпфатирлы торак йортлардагы торак булмаган биналарны эксплуатацияләүче затлар, идарәче оешма белән килешү булмаган очракта, бинаның бөтен озынлыгы, киңлеге 10 метр яки машина йөрү өлеше бордюрына кадәр (юл буендагы объект урнашкан очракта) тирә - юньне жыештыралар;

157.4. сәнэгать предпрятиеләре һәм барлык милек рәвешләрендәге оешмалар - аларга керү юллары, тротуарлар, алар янәшәсендәге коймалар, санитар-саклау зоналары. Предпрятиеләрнең санитар-саклау зоналары гамәлдәге санитар кагыйдәләр һәм нормалар таләпләре нигезендә билгеләнә;

157.5. төзүче-50 м радиуста төзелеш мәйданчыкларының яқын-тирә территорияләре һәм гамәлдәге төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре нигезендә 50 м радиуста аларга керү юллары;

157.6. торақ йортларның хужалары-бирелгән жир участогы чикләрендә (яисә жир участогының фактта килеп туган чиге буенча, әгәр жир участогы билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта) һәм йорт каршындагы территория 5 м яисә урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта));

157.7. Стационар булмаган объектлар хужалары (лоткалар, киосклар, павильоннар һәм башка стационар булмаган сәүдә объектлары) һәм сезонлы кафелар - объект урнаштыру өчен бирелгән территория һәм аның янәшәсендәге территория урынның тышкы чигеннән алып урамның машина юлына кадәр 10 м ераклыкта (юл буйлап объект урнашкан очракта);

157.8. базарларның идарә итү компанияләре, сәүдә һәм жәмәгать туклануы оешмалары (рестораннар, кафелар, кибетләр) - бирелгән жир участогы чикләрендәге территорияләр һәм аның янәшәсендәге 50 м радиуста урнашкан территория урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

157.9. биналарның, корылмаларның милекчеләре яисә башка хокукка ия булучылар-бина, корылма яисә бирелгән жир участогының чикләре буенча һәм аның янәшәсендәге 10 м радиустагы территория һәм урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

157.10. Автомобиль юлының бүленгән полосасы чикләрендә һәм башка жир кишәрлекләрендә урнашкан ягулык салу станцияләре - бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә һәм аның янәшәсендәге 50 м радиустагы территорияләр һәм урамның машина йөрү өлешенә кадәр;

157.11. гараж кооперативлары - бирелгән жир участогы чикләрендәге территория, аның тирә-ягы (50 м радиуста урнашкан тирәлек) һәм урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр һәм аларга керү юллары;

157.12. гражданның коммерцияле булмаган бакчачылык, яшелчәчелек һәм дача берләшмәләре - бирелгән жир кишәрлеге территориясе һәм аның тирә-ягы 10 м радиуста урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта);

157.13. жирләү урыннары-бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә һәм аның тирә-ягы 10 м радиуста;

157.14. гомуми файдаланудагы территорияләрдә бурычлар вәкаләтле органнарға йөкләнә;

157.15. жир кишәрлекләре хокукына ия булучылар-бирелгән жир участогы чикләрендә (яисә жир участогы билгеләнгән тәртиптә рәсмиләштерелмәгән очракта, фактта килеп туган жир чиге буенча) һәм тирә-юнь территориясе 5 м жир участогының тышкы чигеннән яки урамның машиналар йөрү өлешенә кадәр (объект юл буенда урнашкан очракта));

157.16. Автотранспорт чараларын озак һәм кыска сроклы саклау тукталышлары хужалары - бирелгән жир кишәрлеге чикләрендә территория һәм жир кишәрлегенә тышкы чигеннән 10 м ераклыкта һәм урамның машина юлына кадәр (юл буйлап объект урнашкан очракта) янәшәдәге территория.

IX. Муниципаль берәмлек территориясеннән каты, сыек коммуналь калдыклар һәм чүп-чар жыюны һәм чыгаруны оештыру тәртибе

158.Муниципаль берәмлек территориясеннән коммуналь калдыклар һәм чүп - чар жыюны һәм чыгаруны оештыру тәртибе (алга таба-тәртип) муниципаль берәмлек территориясеннән коммуналь калдыкларны һәм чүп-чар жыюны һәм чыгаруны оештыру өлкәсендә бердәм таләпләрне билгели

159. Әлеге Тәртип кагылмый:

159.1. Предпрятиенә үзендә юридик затлар һәм шәхси эшмәкәрләр тарафыннан хужалык максатларында файдаланыла торган сәнэгать, төзелеш, радиоактив, медицина, биологик, токсик калдыкларга, шулай ук житештерү калдыкларына, чимал, материаллар, ярымфабрикат калдыкларына.

159.2. Махсус норматив-хокукый актлар белән регламентлана торган коммуналь калдыктарны һәм чүп-чарны утильләштерүгә һәм эшкәртүгә.

160. Әлеге Тәртипнең максаты-коммуналь калдыктарның һәм чүп-чарның халык саулығына һәм яшәү тирәлегенә тискәре йогынтысын киметү, шулай ук муниципаль берәмлек территориясендә чисталык һәм тәртипне тәмин итү.

161. Муниципаль берәмлек территориясендә каты калдыктарны жыю һәм чыгару ысулы:

161.1. Авыл жирлеге территориясендә шәхси торак йортларда һәм 3 катка кадәр күпфатирлы торак йортларда яшәүчеләрдән каты көнкүреш калдыктарын жыю контейнерсыз башкарыла.

161.2. Каты көнкүреш калдыктарын, шулай ук эре габаритлы калдыктарны чыгару региональ оператор белән килешү төзү юлы белән башкарыла.

162. Каты көнкүреш калдыктарын контейнерсыз жыю.

162.1. Каты көнкүреш калдыктарын контейнерсыз жыю урыннары авыл жирлеге хакимияте тарафыннан билгеләнә.

162.2 Каты көнкүреш калдыктары жыю, килешү нигезендә, каты көнкүреш калдыктарын жыю һәм чыгару белән шөгылләнүче региональ оператор тарафыннан бер тапкыр кулланыла торган тарада (чүп капчыктары һәм чүп пакетлары) башкарыла.

162.3. Территорияләрдә, чүп-чар төягән вакытта коелган калдыктардан чистартуны, каты көнкүреш калдыктарын жыю һәм чыгару белән шөгылләнүче оешма башкарырга тиеш.

163. Зур габаритлы калдыктарны жыю һәм чыгару

163.1 Калдыктарны жыюның контейнерларсыз ысулы булганда, эре габаритлы калдыктарны алып китү мондый калдыктарның милекчеләре мөстәкыйль рәвештә, ә махсулаштырылган оешма белән төзелгән килешү булганда - махсулаштырылган оешмага бирелгән тиешле гариза нигезендә башкарыла.

163.2. Зур габаритлы калдыктарны һәм төзелеш калдыктарын контейнерларга ташларга, шулай ук аларны саклауга юл куярга ярамый.

164. сыек көнкүреш калдыктарын жыю һәм чыгару

164.1. Канализацияләнмәгән йортлар территориясендә сыек көнкүреш калдыктарын жыю өчен хужалар яки баланста тотучылар тарафыннан су үткәрми торган чокыр һәм каты фракцияләр бүлеге өчен капкачлы һәм рәшәткәле жир өсте өлеше булган ишегалды чүп-чар чокырлары ясала,

164.2. ишегалды чүп-чар чокырлары санитария нормалары һәм кагыйдәләре таләпләренә туры китереп жиһазландырылырга һәм урнаштырылырга тиеш.

164.3. Сыек көнкүреш калдыктарын чыгару махсулаштырылган оешма белән килешү нигезендә башкарыла.

Сыек көнкүреш калдыктары махсус оешма тарафыннан моның өчен махсус билгеләнгән урыннарда чыгарылырга тиеш.

164.4. Авыл жирлеге территориясендә түбәндәгеләр тыела:

1) сыек көнкүреш калдыктарын турыдан-туры басуларга һәм яшелчә бакчаларына чыгарырга;

2) каты көнкүреш калдыктары жыю өчен куелган контейнерларга, ишегаллары территориясенә, дренаж һәм яңгыр канализациясенә, юлларга һәм тротуарларга сыек көнкүреш калдыктары агызырга.

165. Житештерү һәм куллану калдыктары

165.1. Юридик затларда һәм индивидуаль эшкуарларда житештерү һәм куллану нәтижәсендә барлыкка килгән калдыктар "Житештерү һәм куллану калдыктары турында" 1998 елның 24 июнендәге 89-ФЗ номерлы Федераль законның таләпләре нигезендә жыелырга, тупланырга, алардан файдаланырга, зарарсыздандырырга, күчереп йөртергә, урнаштырылырга тиеш.

165.2. Юридик затларда һәм шәхси эшмәкәрләрдә барлыкка килә торган житештерү һәм куллану калдыктарын күпфатирлы йортлар контейнерларына, шулай ук шәһәр территорияләрендә төзелгән шәхси торак йортлар янында урнашкан контейнерларга ташлау рөхсәт ителми.

Х. Кагыйдэлэр таләпләренең үтәлешен тикшереп тору

166. Физик һәм юридик затлар, вазыйфаи затлар әлеге Кагыйдәләрдә билгеләнгән авылжирлеге территориясен төзекләндерү таләпләренең үтәлешен тәмин итәләр.

167. Әлеге кагыйдәләрне бозган өчен административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә (федераль законнарда һәм Россия Федерациясенең башка норматив хокукий актларында каралган нормаларны һәм кагыйдәләрне үз эченә алган, аларны үтәмәгән өчен административ хокук бозулар турында Россия Федерациясе Кодексы нигезендә җаваплылык билгеләнгән нигезләмәләрдән тыш) җаваплылыкка тартыла.

168. Төзекләндерү өлкәсендәге закон таләпләрен һәм муниципаль хокукий актларны үтәмәгән яки тиешенчә үтәмәгән өчен җаваплылыкка тарту әлеге таләпләрне үтәүдән һәм җибәрелгән житешсезлекләрне төзәтүдән азат итми.